

Ба 13972

ЛЕНИНСКАЯ БИБЛИОТЕКА

У. ЛЕНИН

1905 г.

Ба 13972

MS 75 8

ЛЕНИНСКАЯ БИБЛИОТЕКА

У. І. ЛЕНИН

1905 ГОД

ВЫБРАННЫЕ АРТКУЛЫ і ПРАМОВЫ

Пераклад К. ЛАМАКІ

Мнв. 1903 г. Ба 13972 Бр

Бел. і др. в.
1904 г.

БИБЛИОТЕКА
Военного Училища
М. И. Калинина
№ 45/11

25. 04. 2009

БДВ. № 59.

Галоултбел № 15049.

2-я даярж. другарин. Зак. № 199. У аясу 10.000 ака.

П Р А Д М О В А.

У цяперашнім годзе расійскія рабочыя і сяляне будуць успамінаць дваццацігодзьдзе першай расійскай рэволюцыі 1905 году. Сабраныя ў гэтай брошурцы артыкулы і адрывкі з артыкулаў У. І. Леніна дапамогуць ім разабрацца ў тых прычынах, якія яе выклікалі. Праз доўгі час пасьяя якой-небудзь падзеі, калі выявіцца зусім ясна і бясспрэчна вынікі яе, ня цяжка даць ёй справядлівую ацэнку. Але куды больш цяжка правільна ацаніць падзею ў момант, калі яна адбываецца.

А між тым такое мастацтва вельмі важна. Чаму? Ды таму, што толькі ўладаючы такім мастацтвам, такім уменнем бачыць далей заўтрашняга дня, можна вызначыць правільна шлях, на якім трэба ісьці, каб хутчэй і лягчэй дасягнуць пастаўленай мэты. А такім уменнем з расійскіх рэволюцыянераў і соцыялістых ніхто не ўладаў у такой ступені, як У. І. Ленін.

Усе артыкулы (за выключэньнем аднаго) напісаны ім пад беспасрэдным уражаньнем вестак аб падзеях у Расіі—вестак, атрыманых ім у праклятай „далечы“ ад бацькаўшчыны, заграницей, у вымушанай перасьледваньнямі царскай улады эміграцыі. Дзеля таго гэтыя весткі даходзілі і ня хутка і ня у поўным выглядзе. І тым ня менш, калі цяпер, ужо ведаючы ход і канец расійскай рэволюцыі 1905 году, чытаеш гэтыя артыкулы, дзівуешся празорнасці Ільліча.

Чаму рэволюцыя 1905 году не закончылася поўнай перамогай народу: сялян і рабочых? Ды таму, што сяляне былі несьвядомы, не разумелі, што яны нічога ня могуць атрымаць ад царскай улады і што іх адзіны саюзьнік у барацьбе за зямлю — гэта быў, ёсьць і будзе расійскі рабочы, расійскі пролетарыят. Даны толькі сваім сілам, пролетарыят ня здолеў у сьв. царскім паўстаньні перамагчы памешчыкаў (царскі ўрад) і капіталістых (буржуазных лібэралаў), якія аб'ядналіся супроць яго. Але расійскі пролетарыят вынес з

навукі рэволюцыі цвёрдае разуменьне таго, што толькі ў саюзе з сялянствам ён пераможа і памешчыкаў і капіталістых. Дый сяляне зразумелі, што толькі пролетарыят дапаможа ім здабыць зямлю і поўнасьцю зьніштожыць памешчыцкае зямляўладаньне. Гэта ў адзнаку ад Леніна не разумелі ў 1905 г. ні Троцкі, ні меншавікі. Троцкі яшчэ ў 1905 г. лічыў, што галоўным зьместам расійскай рэволюцыі 1905 г. будзе соцыялістычная дыктатура пролетарыяту. Чаму? Ды таму, што буржуазія ў нас яшчэ менш, чым у іншых краінах, здольна змагацца. А сялянства? Сялянства проста адкідвалася. Яшчэ ў лістападзе 1905 г., кажучы пра сялянства, Троцкі пісаў: „Сялянства яўляе сабою ў цэлым бунтоўную стыхію,—яно можа быць пастаўлена на службу рэволюцыі толькі тэй сілай, якая возьме ў свае рукі дзяржаўную ўладу“ („Наша Рэволюцыя“, стар. 172). Уладу бярэ ў свае рукі пролетарыят і нямінуча ў сваім соцыялістычным будаўніцтве стыкаецца з сялянствам. „Адданая сваім сілам рабочая кляса будзе няўхільна раздушана контр-рэволюцыяй у той момант, калі сялянства адхінецца ад яе“ („Наша Рэволюцыя“, стар. 285). Дзеля гэтага сялянства—не саюзьнік пролетарыяту, і адна надзея на Захад. „Бяз простага дзяржаўнага падтрыманьня эўропэйскага пролетарыяту рабочая кляса Расіі ня можа ўтрымаць уладу“ („Наша рэволюцыя“, стар. 278). Ленін на гэта паказваў, што зараз, у 1905 г., сьмешна гаварыць аб соцыялістычным перавароце ў Расіі,—добра будзе, калі нам поўнасьцю ўдасца зьніштожыць рэшткі прыгоньніцтва ў вёсцы.

Меншавікі думалі, што саюзьнікам пролетарыяту ў рэволюцыі 1905 г. зьяўляецца буйная буржуазія (фабрыканты і банкіры), але яны ня бачылі і не хацелі бачыць, што гэтыя групы насельніцтва—супроць перадачы ўсёй улады народу, усёй зямлі сялянам. А Ленін казаў ужо ў 1905 г., што для гэтага патрэбен рэвалюцыйны саюз рабочых і сялян, ім супольна трэба захапіць уладу ў свае рукі і ў сваю руку правесці ўсе тыя зьмены дзяржаўнага ладу ў Расіі (замест царскай улады ўстанавіць поўную рэспубліку) і ў маемасных адносінах (знішчыць уладаньне зямлёю памешчыкаў, якія калісь былі яшчэ і ўладарамі сялян-нівольнікаў, абмежаваць

уладу капіталістых васьмігадзінным рабочым днём і аховай працы рабочых). Аб гэтым Ленін і пісаў, заўсёды ўпіраючы на рэволюцыйна-дэмакратычную дыктатуру пролетарыяту й сялянства і на неабходнасьць прадстаўніком рабочых удзельнічаць і кіраваць працай Рэволюцыйнага Часовага ўраду. Чаму гэта было патрэбна? Ды таму, што йначай і самі сяляне ня здолеюць дабіцца сабе зямлі і волі.

І ўжо тады пачалі організоўвацца Саветы Рабочых, Салдацкіх і Сялянскіх Дэпутатаў¹⁾, якія і зьявіліся тэй уладаю, якая, як паказала практыка 1905 г., Лютаўскай рэволюцыі 1917 г. і Кастрычнікавай рэволюцыі 1917 г., толькі і здолела здзейсьніць адвечныя спадзяваньні сялян аб зямлі.

Ленін ведаў гэта і таму вась перасьцерагаў ня вельмі верыць абяцанкам рэформаў, якія даваў настрашаны рэволюцыйнай урад. Трэба было скарыстаць перадышку і рыхтавацца ўжо до ўзброенай барацьбы, якая і распачалася ў сьнежні ў 1905 г. ў Маскве. Няўдачы паўстаньня не павінны былі пераверыць рабочых і сялян у правільнасьці гэтай неабходнай формы рэволюцыйнай барацьбы, а, наадварот, прымусіць зрабіць яшчэ больш натуг, каб у будучай барацьбе да паўстаўшых рабочых і сялян прылучыліся і апранутыя ў шэрыя салдацкія шынэлі сяляне.

Практыка рэволюцыі 1905 г. навучыла расійскіх рабочых і сялян правільна расцэньваць ролю ў рэволюцыйнай барацьбе розных кляс грамадзянства. З верай у цара-бацюшку ішлі да яго піцерскія рабочыя расказваць аб сваёй нядолі ў нядзелю 22 (9) студзеня 1905 г. і замест бацькаўскага спатканьня, якога простадушна чакалі, сустрэлі град куль, якімі была зруйнована тая, што яшчэ тлела ў масе рабочых, вера ў цара. Здрада лібэралаў народу, калі яны хацелі за кошт народу змовіцца, зрабіць умову з царскім урадам, каб лепш эксплёатаваць працу рабочых і зямельную цясноту сялян, паказала расійскім рабочым, што і на лібэрала надзея дрэнная,—а гэтыя расчараваныя прымусілі большасьць рабочых

¹⁾ У 1905 г. аб'яднаных Саветаў Рабочых, Салдацкіх і Сялянскіх Дэпутатаў ня было. Утварыліся паасобна Саветы Рабочых, Чыгуначнік Салдацкіх і інш. Дэпутатаў. *Увага рэдакцыі.*

звярнуцца да таго, чаму навучаў Ленін. Але адзін у полі не ваяка, расійскім рабочым патрэбен саюзнік: такім і з'явіўся расійскі селянін і сяляне ўсіх народаў, якія насяляюць СССР, былую царскую Расію. Дый селянін апёкся на веры ў цара і ў добрага пана.

Навука, жорсткая і крывавае навука задушэння рэвалюцыі 1905 г. не прапала дарам, і ў рэвалюцыі 1917 г. сяляне дапамаглі пролетарыяту Піцера і Масквы захапіць уладу. А пролетарыят, устанавіўшы на II З'ездзе Саветаў уладу Саветаў, першай справай выдаў дэкрэт, на моцы якога ўся зямля пераходзіла сялянам і назаўсёды й поўнасьцю зніштажалася памешчыцкае зямляўладанне. Так праз 12 год спраўдзілася тое, аб чым Ленін пісаў у сабраных у гэтым зборніку артыкулах і да з'дзяйснення чаго ён паказваў правільны шлях.

І расійскія рабочыя і сяляне павінны ведаць, што да гэтага іх клікаў яшчэ ў першай рэвалюцыі Ў. І. Ленін, і павінны навучыцца на гэтым прыкладзе цаніць вучэнне Леніна—ленінізм,—які і дапамог яму за шмат гадоў наперад вызначыць той шлях, якім яны прышлі да перамогі рэвалюцыі. Шлях гэты—праз веданне таго, як і чаму ідзе сумеснае (грамадзкае) жыццё людзей. Ленін гэтай навукі навучыўся ў Маркса і Энгельса, развіў яе далей і даў у ленінізме вялікі сродак працоўным для з'дзяйснення камунізму, вызвалення працы ад улады капіталу.

Ст. Крыўцоў.

Пачатак рэволюцыі ў Расіі¹⁾.

Найвялікшыя гістарычныя падзеі адбываюцца ў Расіі. Пролетарыят паўстаў супроць царызму. Пролетарыят быў даведзены да паўстаньня ўрадам. Цяпер наўрад ці магчымы сумненні ў тым, што ўрад наўмысьне даваў параўнаўча бесперашкодна разьвіцца забастовачнаму руху і распачацца шырокай дэманстрацыі, жадаючы давесці справу да ўжываньня вайсковай сілы. І ён давёў да гэтага! Тысячы забітых і параненых—вось вынікі крывавай нядзелі 9 студзеня ў Пецярбурзе²⁾. Войска перамагло бязбройных рабочых, жанчын і дзяцей. Войска перамагло непрыяцеля, расстрэльваючы ляжаўшых на зямлі рабочых. „Мы далі ім добрую навуку!“—з нявымоўным цыннізмам кажуць цяпер царскія паслугачыя і іх эўропэйскія лёкаі з консэрватыўнай³⁾ буржуазіі.

Так, навука была вялікая! Расійскі пролетарыят не забудзецца гэтай навукі. Самыя непадрыхтаваныя, самыя адсталыя слаі рабочай клясы, якія простадушна верылі ў цара і шчыра жадалі мірна перадаць „самому цару“ просьбы змучанага народу,—усе яны атрымалі навуку ад вайсковай сілы, якой кіраваў цар ці дзядзька цара, вялікі князь Уладзімер.

¹⁾ Артыкул гэты быў напісаны 12 студзеня 1905 г., зараз-жа на атрыманьні аглядак аб „крывавай“ нядзелі. Узяты з VI тому збору твораў У. І. Леніна (стар. 59).

²⁾ 9 студзеня 1905 г.—у гэты дзень сотні тысяч рабочых Пецярбургу, пад уплывам агітацыі сьвяшчэнніка Гапона, накіраваліся да Зімовага палацу для падачы цару пэтыцыі (прашэньня), у якой былі выкладзены ўсе іх патрэбы. Паводле загаду царскага ўраду мірны паход рабочых быў спатканы стрэламі войск і паліцыі. Цэлы дзень ішла лютая расправа. Забіта было больш за тысяччу мужчын, жанчын і дзяцей. „Крывавае нядзелі“ адчыніла вочы рабочым, якім адразу страцілі ўсякую веру ў цара. З гэтага дня кіраўніцтва рабочым рухам перашло да сацыялістычных партый, галоўным чынам, да бальшавікоў.

³⁾ К о н с э р в а т ы в н ы—які стараецца захаваць існуючы грамадзкі лад, выступае супроць усякага роду рэформаў.

Рабочая кляса атрымала вялікую навуку грамадзянскай вайны; рэволюцыйнае выхаваньне пролетарыяту за адзін дзень сягнула наперад так, як яно не магло-б сягнуць у месяцы і годы шэрага, будзённага, гаротнага жыцця. Лёзунг гэройскага пецярбурскага пролетарыяту: „Сьмерць ці свабода!“ рэхам перакатваецца цяпер па ўсёй Расіі. Падзеі разьвінаюцца з дзіўнай хуткасьцю. Усеагульная забастоўка ў Пецярбурзе¹⁾ расьце. Усё прамысловае, грамадзкае і політычнае жыцьцё спалярыжавана. У панядзелак 10 студзеня сутычкі рабочых з войскам робяцца больш [заядлымі. Наўпрэкі брахлівым урадавым паведамленьням, кроў льецца ў шмат і шмат якіх частках сталіцы. Узьнімаюцца рабочыя Колпіна. Пролетарыят узбройваецца і ўзбройвае народ. Рабочыя захапілі, кажуць, Сестрарэцкі аружэйны склад. Рабочыя запасаюцца рэвольвэрамі, куюць сабе аружжа з сваіх струмантаў, здабываюць бомбы для адчайнай барацьбы за свабоду. Усеагульная забастоўка абхапляе правінцыі. У Маскве 10.000 чалавек ужо кінулі працу. Назаўтра (чацьвер, 13 студзеня) назначана ўсеагульная забастоўка ў Маскве. [Выбухнуў бунт у Рызе. Маніфэстуюць рабочыя ў Лодзі, рыхтуецца паўстаньне Варшавы, адбываюцца дэманстрацыі пролетарыяту у Гэльсынґфорсе²⁾. У Баку, Адэсе, Кіеве, Харкаве, Коўні і Вільні расьце непакой сярод рабочых і пашыраецца забастоўка. У Сэвастопалі гараць склады і арсэнал морскага ведамства, і войска адмаўляецца страляць у паўстаўшых матросаў. Забастоўка ў Рэвелі і ў Саратаве. Аружная сутычка з войскам рабочых і запасных у Радаме.

Рэволюцыя разрастаецца. Урад пачынае ўжо кідацца ўва ўсе бакі. Ад політыкі крывавай рэпрэсіі ён прабуе перайсьці

1) Усеагульная забастоўка ў Пецярбурзе. Повадам да яе паслужыла звальненьне 3 студзеня 4-х рабочых на Пуцілаўскім заводзе. Пасьля адмаўленьня адміністрацыі ўзвільніць іх назад, 12 тысяч пуцілаўцаў абвясцілі забастоўку. У наступныя дні да іх далучыліся і рабочыя іншых заводаў. К 6 студзеня баставала ўжо каля 200 тысяч, г. ё. амаль усе рабочыя Пецярбургу. Побач з патрабаваньнямі эканомічнага характару (8 гадзіны працоўны дзень, павылічэньне заробтнай платы, палепшаньне санітарных умоў і г. д.) рабочыя патрабуюць скліканьня Устаноўчага Сойму. Падзеі, разьвінаючыся, прыводзяць да 9 студзеня. Пецярбурская забастоўка перакідваецца ў іншыя гарады Расіі, ахоплівае цэлы шэраг буйных фабрык і заводаў. Пачынаецца рэволюцыя 1905 г.

2) Гэльсынґфорс—сталіца Фінляндыі.

да эканомічных уступак і абыйсьціся падачкай ці абяцаньнем дзевяцігадзіннага рабочага дня. Але навука крывавага дня ня можа прайсьці дарам. Патрабаваньне паўстаўшых пецярбургскіх рабочых—безадкладнае скліканьне Устаноўчага Сойму на аснове ўсеагульнага, простага, роўнага і патаемнага выбарчага права¹⁾—павінна зрабіцца патрабаваньнем усіх бастуючых рабочых. Безадкладнае нізрынуцьце ўраду—вось лэзунг, якім адказалі на бойню 9 студзеня нават тыя, што верылі ў цара, пецярбургскія рабочыя, адказалі вуснамі іх паводыра, сьвяшчэньніка Георгія Гапона²⁾, які сказаў пасля гэтага крывавага дня: „У нас няма болей цара. Рака крыві аддзяляе цара ад народу. Няхай жыве барацьба за свабоду!“

Няхай жыве рэволюцыйны пролетарыят!—скажам мы. Усеагульная забастоўка ўзьнімае і мобілізуе усё больш шырокія масы рабочай клясы і гарадзкой беднаты. Узбраеньне народу робіцца адной з бліжэйшых задач рэволюцыйнага моманту.

Толькі ўзброены народ можа быць сапраўднай апорай народнай свабоды. І чым хутчэй удасца ўзброіцца пролетарыату, чым далей пратрымаецца ён на сваёй ваеннай пазыцыі забастоўшчыка-рэволюцыянэра, тым хутчэй ня ўстоіць войска, тым больш знойдзецца сярод салдат людзей, якія зразумеюць, нарэшце, што яны робяць, якія стануць за народ

¹⁾ Усеагульнае, простае, роўнае і патаемнае выбарчае права.

Усеагульнае,—пры якім усе грамадзяне (як мужчыны, так і жанчыны) маюць права прымаць удзел у выбарах у сойм народных прадстаўнікоў.

П р о с т а е,—пры якім абіральнікі беспасрэдна-ж падаюць галасы за народных прадстаўнікоў.

Р о ў н а е,—пры якім усе абіральнікі маюць права падаваць толькі адзін голас.

П а т а е м н а е в ы б а р ч а е п р а в а, або патаемнае падача галасоў, зьмяшчаецца ў тым, што абіральнікі выбіраюць сваіх прадстаўнікоў ня ўзняцьцем рук або уставаньнем (адкрытае галасаваньне), а пішуць прозьвішчы кандыдатаў на запісках або падаюць сваю думку аб іх апушчэньнем у спецыяльныя скрыні куляў (напр., пры галасаваньні „за“ апушчаюць белую кулю, „супроць“—чорную).

²⁾ Г е о р г і Г а п о н—сьвяшчэньнік, які арганізаваў у 1904 г. з ведама і пад протэктаратам царскага ўраду «Таварыства расійскіх фабрычна-заводскіх рабочых». Таварыства ставіла сабе за мэту адцягваньне рабочых мас ад політычнай барацьбы. Узростаючы рэволюцыйны рух рабочых высунуў больш ранучыя патрабаваньні, чым тыя, якія прапанавалі Гапон, але, уцягнуты масай рабочых, ён пашоў з імі 9 студзеня да Зімовага палацу. Пасля 9 студзеня ён уцёк заганіцу. Пазьней быў выкрыты, як провокатар, і ўвесну 1906 году забіты.

супроць катаў, супроць тырана, супроць забойцаў бяззбройных рабочых, іх жонак і дзяцей. Як-бы ні скончылася цяперашняе паўстаньне ў самым Пецярбурзе, ува ўсякім выпадку яно няўхільна і нямінуча зробіцца першай прыступкай да яшчэ больш шырокага, больш сьвядомага, больш падрыхтаванага паўстаньня. Ураду, можа, удалася адцягнуць час расплаты, але адцяжка толькі зробіць больш грандыёзным наступны крок рэволюцыйнага націску. Адцяжку толькі скарыстае соцыял-дэмократыя для зьяднаньня шэрагаў арганізаваных барацьбітоў і пашырэння вестак аб пачынку пецярбурскіх рабочых. Пролетарыят будзе прылучацца да барацьбы, пакідаючы фабрыкі і заводы, рыхтуючы сабе ўзбраеньне. У гушчу гарадзкой беднаты, у гушчу мільёнаў сялянства будуць шырэй і шырэй несцьця лёзунгі барацьбы за свабоду. Рэволюцыйныя камітэты будуць засноўвацца на кожнай фабрыцы, у кожным раёне гораду, у кожным значным сяле. Паўстаўшы народ пачне скідаць усе і ўсялякія ўрадавыя ўстановы царскага самадзяржаўя, агалашаючы ў хуткім часе скліканьне Ўстаноўчага Сойму.

Безадкладнае ўзбраеньне рабочых і ўсіх грамадзян наогул, падрыхтоўка і арганізацыя рэволюцыйных сіл для зьнішчэньня ўрадавых улад і ўстаноў—вось тая практычная аснова, на якой могуць і павінны злучыцца для агульнага ўдару ўсе і ўсякія рэволюцыянэры. Пролетарыят заўсёды павінен ісьці сваім самастойным шляхам, не саслабляючы сваёй сувязі з соцыял-дэмократычнай партыяй, памятаючы аб сваіх вялікіх апошніх мэтах пазбаўленьня ўсяго чалавецтва ад усякай эксплёатацыі. Але гэтая самастойнасьць соцыял-дэмократычнай пролетарскай партыі ніколі ня прымусяць нас забыцца аб важнасьці агульнага рэволюцыйнага націску ў момант сапраўднай рэволюцыі. Мы, соцыял-дэмократы, можам і павінны ісьці незалежана ад рэволюцыянэраў буржуазнай дэмократыі, ахоўваючы клясавую самастойнасьць пролетарыяту, але мы павінны йсьці поруч у час паўстаньня, пры нанясеньні простых удараў царызму, пры адпору войску, пры нападах на бастыліі праклятага ворага ўсяго расійскага народу.

На пролетарыят усёй Расіі глядзіць цяпер з палкай нецярплівасьцю пролетарыят усяго сьвету. Нізрынуцьце царызму

у Расіі, гэройскі пачатак нашай рабочай клясай, будзе зваротным пунктам у гісторыі ўсіх краін, палягчэньнем справы ўсіх рабочых усіх нацый, ува ўсіх дзяржавах, ува ўсіх канцох земнай кулі. І хай кожны соцыял-дэмократ, хай кожны сьвядомы рабочы памятае аб тым, якія найвялікшыя задачы ўсе-народнай барацьбы ляжаць цяпер на яго плячо. Няхай не забываецца, што ён—прадстаўнік патрэб і інтарэсаў і ўсяго сялянства, усёй масы працоўных і эксплёатуемых, усяго народу супроць агульна-народнага ворага. Ува ўсіх перад вачыма стаіць цяпер прыклад гэрояў-пролетараў Пецярбургу.

Няхай жыве рэволюцыя!

Няхай жыве паўстаўшы пролетарыят!

Першая перамога рэволюцыі¹⁾.

У панядзелак, позна ўвечары, тэлеграф прынёс Эўропе вестку аб царскім маніфэсьце 17 кастрычніка. „Народ перамог. Цар капітуляваў²⁾. Самадзяржаўе больш ня існуе“—паведамляў корэспондэнт „Times“³⁾. Іначай выказаліся далёкія сябры расійскай рэволюцыі, якія прыслалі з Бальтымору (Паун. Амэрыка) тэлеграму ў „Пролетары“⁴⁾: „Вітаем з першай вялікай перамогай расійскай рэволюцыі“.

Гэтая апошняя ацэнка падзей, бяссумненна, куды больш правільная. Мы маем поўнае права спраўляць урачыстасьць. Уступка цара ёсьць сапраўды найвялікшая перамога рэволюцыі, але гэтая перамога далёка яшчэ не вырашае лёс усяе справы свабоды. Цар далёка яшчэ не капітуляваў. Самадзяржаўе зусім яшчэ не пакінула існаваць. Яно толькі адступіла, пакінуўшы ворагу поле бойкі, адступіла ў надзвычайна сур'ёзнай бойцы, але яно далёка яшчэ не разьбіта, яно зьбірае яшчэ свае сілы, і рэволюцыйнаму народу застаецца разьвязаць шмат найсур'ёзных баявых задач, каб давесьці рэволюцыю да сапраўднай і поўнай перамогі.

1) Артыкул „Першая перамога рэволюцыі“ напісаны 19 кастрычніка 1905 г. Узяты намі з невялікімі скарачэньнямі з VI тому збору твораў У. І. Леніна, дзе ён надрукаваны на стар. 537—543.

2) Капітуляваў—здаўся.

3) „Тайме“ („Час“) — вялікая ангельская газэта, орган ангельскай кансэрватыўнай імперыялістычнай буйной буржуазіі.

4) „Пролетары“ — газэта расійскіх бальшавікоў. Выходзіла ў Жэневе (Швайцарыя) з 14 траўня па 12 верасьня 1905 г.

Дзень 17 кастрычніка застанеца ў гісторыі, як адзін з вялікіх дней расійскай рэвалюцыі. Нябачаная ў сьвеце ўсена-родная забастоўка¹⁾ дасягла свайго апогею²⁾. Магутная рука пролетарыяту, якая ўзьнялася ў парываньні гэройскай солідарнасьці ўва ўсіх канцох Расіі, спыніла усё прамысловае, гандлёвае і дзяржаўнае жыцьцё. Краіна замерла перад бурай. То з аднаго, то з другога буйнога гораду даходзілі весткі, адна неспакойней за другую. Войскі вихаліся. Урад устрымваўся ад рэпрэсій³⁾, рэвалюцыянэры не пачыналі адкрытых сур'ёзных нападаў, але паўстаньне прарывалася з стыхійнай сілай скрозь і ўсюды.

І царскі ўрад у вапошнюю хвіліну пашоў на ўступку, усьвядоміўшы, што выбух няўхільны, што атрымаць поўную перамогу ён ні ў якім выпадку і бязумоўна ўжо ня мае магчымасьці, а быць зусім пераможаным ён вельмі і вельмі можа. „Перш будзе разьня, а потым констытуцыя“⁴⁾, заявіў, як перадаюць, Трэпаў⁵⁾. У няўхільнасьці констытуцыі, нават пры задушэньні данага паўстаньня, не магло быць ужо ніякіх сумненьняў. І ўрад разьлічыў, што лепш не рызыкаваць сур'ёзнай і ўсеагульнай разьнёй, бо ў выпадку перамогі народу царская ўлада была-б зьмецена ўшчэнт.

1) З верасьня 1905 году пачынаецца паласа масавых політычных забастовак і дэманстрацый. Выбухаючы ў паасобных гарадох, к пачатку кастрычніка забастоўка зрабілася ўсеагульнай, усерасійскай і спыніла усё жыцьцё ў краіне. Асноўнае натрабаваньне забастоўкі — нізрынуцьцё самадзяржаўя і скліканьне Устаноўчага Сойму. Зьбіты з панталыку царскі ўрад быў змушаны часова пайсьці на ўступкі, выдаўшы маніфэст 17 кастрычніка.

2) А п о г е й — найвышэйшы пункт уздыму, пасля якога пачынаецца зьніжэньне.

3) Р э п р э с і і — гвалтоўнае прыдушэньне, расправа.

4) К о н с т ы т у ц ы я — асноўны закон, які вызначае політычны лад дзяржавы. Пад гэтым словам разумеюць таксама асноўныя законы, якія абмяжоўваюць уладу монарха-самаўладцы. Да 1905 г. ў Расіі такой констытуцыі ня было, і існавала неабмежаваная ўлада самаўладцы. Маніфэст 17 кастрычніка толькі на паперы абмежаваў уладу цара, а на справе ўлада самаўладцы і памешчыкаў іраіснавала да Лютаўскай рэвалюцыі 17 году.

5) Т р э п а ў — маскоўскі абэр-поліцыймайстар. Пасля 9 студзеня быў назначаны пецярбургскім генэрал-губарнатарам. У час кастрычнікавай забастоўкі яму былі дадзены неабмежаваныя паўнамоцтвы для задушэньня рэвалюцыйнага руху. Вызначыўся сваёй лютасьцю пры ўсьцішэньні рабочых. У загадзе па поліцыі ў кастрычнікавыя дні ён пісаў: „Набою не шкадаваць, з пустых набой не страляць“.

Сілы царызму і рэволюцыі ўроўнаважыліся,—пісалі мы тыдзень таму ўзад¹⁾ на падставе першых вестак аб усерасійскай політычнай забастоўцы. Царызм ужо ня мае сіл задушыць рэволюцыю. Рэволюцыя яшчэ ня мае сіл раздушыць царызм. Але пры такой роўнавазе сіл усякае замаруджаньне пагражала найвялікшай небясьпекай царызму, бо замаруджаньне нямінуча ўносіла віханьні ў войскі.

Паўстаньне разгаралася. Кроў лілася ўжо ва ўсіх канцох Расіі. Народ біўся на барыкадах ад Рэвелю да Адэсы, ад Польшчы да Сібіры. Войскі перамагалі ў асобных дробных сутычках, але ў той-жа час пачалі прыходзіць звесткі аб новым, нябачаным яшчэ зьявішчы, якое ясна сьведчыла аб ваенным бясьсільлі самадзяржаўя. Гэта былі звесткі аб перамаўленьнях царскага войска з паўстаўшым народзм (Харкаў), звесткі аб выдаленьні войскаў з гарадоў (Харкаў, Рэвель), як адзіным сродку аднавіць спакой. Перамаўленьні з паўстаўшым народам, выдаленьне войскаў, гэта—пачатак канца. Гэта паказвае лепш усякіх разважаньняў, што ваенныя ўлады адчувалі сябе да апошняй ступені хістка. Гэта паказвае, што незадоволенне ў войсках дасягло сапраўды страшэнных памераў. Паасобныя весткі і чуткі траплялі ў замежны друк. У Кіеве арыштоўвалі салдат, якія адмаўляліся страляць. У Польшчы былі такія самыя выпадкі. У Адэсе няхоту трымалі ў казармах, баючыся вывесці яе на вуліцу. У Пецярбурзе пачыналася яўнае бушаваньне ў флёце, і паведамлялі аб поўнай ненадзейнасьці гвардыі. А адносна чорнаморскага флёту дагэтуль няма магчымасьці даведацца праўды. Ужо 17 кастрычніка тэлеграмы перадавалі, што чутка аб новым узбурэньні гэтага флёту трымаецца ўпарта, што ўсе тэлеграмы пераймаюцца ўладамі, якія ўжылі ўсіх сродкаў, каб ня даць пашырыцца звесткам аб падзеях.

Параўноўваючы ўсе гэтыя адрывачныя паведамленьні, нельга ня прыйсьці да вываду, што становішча самадзяржаўя нават з чыста ваеннага пункту погляду было адчайнае. Яно душыла яшчэ паасобныя выбухі, яго войскі бралі яш-

¹⁾ Ленін кажа тут пра артыкул „Усерасійская політычная забастоўка“, напісаны ім 13 кастрычніка 1905 г. Гл. VI том збору твораў У. І. Леніна, стар. 522.

чэ сям-там барыкады, але гэтыя паасобныя сутычкі толькі распалялі злосьць, толькі павялічвалі ўзбурэньне, толькі набліжалі больш моцны ўсеагульны выбух, а яго-то й баяўся ўрад, які не пакладаўся ўжо на войска.

Вораг ня прыняў сур'ёзнай бойкі. Вораг адступіў, пакінуўшы за рэволюцыйным народам поле бойкі,—адступіў на новую пазыцыю, якая здаецца яму лепш умацаванай і на якой ён спадзяецца сабраць больш надзейныя сілы, зьяднаць і падбадзёрыць іх, выбраць лепшы момант для нападу.

Цэлы шэраг параўнаўча „бесстароньніх“ водзваў эўропэйскага буржуазнага друку пацьвярджае такую ацэнку вялікага дня 17 кастрычніка.

З гэтага боку эўропэйская буржуазія ўздыхае спакойна. Царскі маніфэст абяцае простую констытуцыю: Дума атрымлівае законадаўчыя правы, ні адзін закон ня можа набыць моц бяз ухвалы народнымі прадстаўнікамі, даравана адказнасьць міністраў¹⁾, дараваны грамадзянскія свабоды, незачэпнасьць асобы, свабода сумленьня²⁾, слова, сходаў і саюзаў. Ё біржа³⁾ сьпяшаецца выказаць большае давер'е да расійскіх фінансаў. Узьнімаецца курс расійскіх папер⁴⁾, які спадаў у вапошнія дні. Чужаземныя банкіры, якія кінуліся наўцё: рэволюцыйнага Пецярбургу, абяцаюць зьвярнуцца праз два тыдні. Констытуцыя здаецца эўропэйскай буржуазіі заставай „мірных“, маленькіх уступак, якія зусім задаволяць заможныя клясы, недазволіўшы ў той самы час рэволюцыйнаму пролетарыяту набыць „занадта шмат“ свабоды.

1) А д к а з н а с ь ц ь м і н і с т р а ў заключаецца ў тым, што парлямэнт (сойм выбарных ад народу) контролюе ўсе дзеянні ўраду. Калі парлямэнт заяўляе, што ён не давярае ўраду, той выходзіць у адстаўку. Але ў сапраўднасьці Дзярж. Дума такіх праў не атрымала.

2) С в а б о д а с у м л е н ь н я—свабода трымацца якіх-хоча рэлігійных вераваньняў.

3) Б і р ж а—устааова, месца, дзе зьбіраюцца купцы ці прадстаўнікі гандлёвых устаноў для камэрцыйных умоў.

4) Р а с і й с к і я п а п е р ы—каштоўныя паперы (пазыкі, акцыі, аблігацыі), якія выпускае або дзяржава, або прыватныя гандлёвыя і прамысловыя прадпрыемствы.

Уласьнікі каштоўных папер, нават ня прымаючы асабіста удзелу ў кіраваньні прадпрыемствамі, атрымліваюць пэўныя процанты з іх прыбытку.

Курс каштоўных папер—гэта іх вартасьць у той ці іншы час. Курс расійскіх папер у 1905 годзе хістаўся ў залежнасьці ад становішча царскага ўраду.

Але з другога боку, нават лібэральныя буржуа¹⁾ ня могуць ня бачыць, што маніфэст цара зьмяшчае толькі адны словы, адны абяцанкі. Хто-ж дасць веры цяпер адным абяцанкам? Ці ня кпіны ўсе гэтыя выслоўі аб незачэпнасці асобы і свабодзе слова, калі турмы ўсё перапоўнены так званымі політычнымі злачынцамі, калі цензура²⁾ і далей яшчэ трымаецца? Якія людзі будуць выконваць абяцанкі цара? Міністэрства Віттэ³⁾, у якое, паводле чутак, уваходзяць—Кузьмін-Караваеў⁴⁾, Косіч⁵⁾, Коні⁶⁾? Гэта ня будзе нават міністэрства лібэральнай буржуазіі. Гэта—толькі яшчэ міністэрства лібэральнай бюрократыі⁷⁾, якую колькі разоў перамагала ўжо прыдворная рэакцыйная хэўра. Няўжо народ ліў сваю кроў у барацьбе за свабоду, каб пакласьціся на лібэральных бюрократаў, якія выкручваюцца аднымі словамі ды абяцанкамі?

Не, царызм яшчэ далёка не капітуляваў. Самадзяржаўе далёка яшчэ не збурылася. Рэволюцыйнаму пролетарыяту вычэпсе яшчэ шэраг вялікіх боек, і першая перамога дапаможа яму зьяднаць свае сілы і залучыць да сябе новых саюзнікаў у барацьбе.

¹⁾ Лібэральныя буржуа—гэта буржуазія, якая на словы зьмяшчэння прыхільнай політычнай, грамадзкай і рэлігійнай абодна, на справе-ж бароніць толькі такую свабоду, якая дазваляла-б ёй беззабаронна эксплуатаваць рабочых і захоўваць у непарушнасці сваю ўласнасць.

²⁾ Цензура—нагляд урадавых органаў за друкам (газэтамі, часопісамі, кнігамі і г. д.) Царская цензура няшчадна прасьледвала усю літаратуру, якая хоць трохі была накіравана су роць існаўшага ладу.

³⁾ Віттэ С. Ю.—старшыня савету міністраў у 1905 г. У кастрычніканым дні 1905 г. ён вёў двоістую політыку. З аднаго боку, стварае маніфэст 17 кастрычніка для таго, каб адцягнуць ад рэволюцыі лібэральную буржуазію, абяцаючы ёй удзел ва ўрадзе, з другога,—рыхтуе войскі для задушэньня рабочага руху.

⁴⁾ Кузьмін-Караваеў В. Д.—профэсар-лібэрал.

⁵⁾ Косіч—генэрал, які лічыўся лібэралам.

⁶⁾ Коні—відомы юрыста і пісьменьнік, выдатны прадстаўнік лібэральнай інтэлігенцыі 1917 г., у сучасны момант працуе ў Ленінградзе у галіне асьветы.

⁷⁾ Бюрократыя—такі парадак кіраваньня, пры якім галоўнае значэньне маюць пазначаныя чыноўнікі. Бюрократыям завешча таксама чыноўніцтва наогул, г. ё. абмежаваная група людзей, якая займае ўсе дыржаўныя пасады. Дзякуючы гэтаму, чыноўніцтва ператвараецца ў прывілейную групу, якая дзейнічае ў сваіх хітрых інтарэсах і ў інтарэсах пануючай клісы, а ня масы насельніцтва. Панаваньне чыноўніцтва стварае бюрократыю, г. ё. безадказнасць, формальны адносіны да справы, цяганіну, хабарніцтва. З рэшткамі бюрократыяму Саўецкай уладзе прыходзіцца змагацца і ў сучасны момант.

Вымушаны характар уступкі ўсяго больш хвалюе змерных буржуа. Орган французскага пануючага грашовага мяшкі, газэта „Temps“, страшэнна абураўся „анархіяй“ і агідна лаяўся і ўзводзіў паклёп на арганізатараў і ўдзельнікаў усерасійскай політычнай забастоўкі. Цяпер гэтая газэта, задаволеная сама па сабе констытуцыйнымі абяцанкамі цара, з непакоем заўважае: „Цар замест таго, каб дзейнічаць па сваёй ініцыятыве, проста падпісаў «наказы» лібэральнай опозыцыі. Гэта—дрэнны спосаб, які надае паслядоўным рэформам¹⁾ вымушаны характар, характар чагосьці адрывачнага, раптоўнага. Гэты спосаб ставіць урад у супярэчнасць з самым сабой і дае прэмію гвалту. На няшчасьце, надта ясна, што справа сапраўды зашла далёка, што іншага выйсьця ня было з таго тупіку, куды загналі ўрад. Забудземся-ж хутчэй аб характары гэтай капітуляцыі—капітуляцыі ня толькі перад констытуцыйналістамі, людзьмі змернымі, якіх варта-б паслухацца перш за ўсё, а капітуляцыі перад забастоўкай, капітуляцыі перад рэвалюцыяй“.

Не, пань буржуа, рабочыя не забудуцца ніколі вымушанага характару царскай капітуляцыі! Рабочыя не забудуцца ніколі, што толькі сілай, сілай сваёй арганізацыі, сілай свайго аднадушша, свайго гэроізму мас, яны вырвалі ў царызма прызнаньне свабоды ў паперцы-маніфэсьце, вырвуць свабоду і на справе.

Мы сказалі вышэй, што вораг адступіў, пакінуўшы поле бойкі за рэвалюцыйным пролетарыятам. Мы павінны дадаць цяпер: ворага, які адступае, і далей энэргічна прасьледуюць. У панядзелак, 17 кастрычніка, вышаў маніфэст цара, у аўторак, 18, вышаў, паводле паведамленьня агенцтва Вольфа²⁾, маніфэст РС-ДРП, выданы ў вялізнай колькасьці экзэмпляраў у Пецярбурзе. Маніфэст заяўляе, што барацьба пролетарыяту нікольні ня спыняецца выданьнем царскага маніфэсту. Тактыка³⁾ пролетарыяту павінна змяшчацца ў выкары-

1) Р э ф о р м а—ператварэньне.

2) А г е н ц т в а В о л ь ф а—нямецкае таварыства, якое мае унівэрсыялныя прадстаўнікоў, каторыя дастаўляюць газэтам тэлеграфныя зьвесткі. У нас гэтыя задачы выконвае „Тэлеграфнае агенцтва Савецкага Саюзу (ТАСС), якое дастаўляе газэтам рэспублікі бягучыя навіны.

3) Т а к т ы к а—спосаб дзеяньня прывыкананьні пастаўленых задач.

Рэволюцыйны пролетарыят прывёў да першай вялікай перамогі рэволюцыю гарадскую. Ён павінен цяпер павялічыць і паглыбіць базу рэволюцыі, пашырыўшы яе на вёскі. Узняць сялянства да сьвядомай абароны справы свабоды, патрабаваць найсур'ёзных мерапрыемстваў на карысьць сялянства, падрыхтаваць вясковы рух, які-б у сувязі з перадавым гарадскім пролетарыятам дабіў самадзяржаўе, заваяваў поўную і сапраўдную свабоду,—вось якая цяпер чарговая задача расійскай соцыял-дэмакратыі.

Посьпех рэволюцыі залежыць ад памераў тых мас пролетарыяту і сялянства, якія ўзьнімуцца на яе абарону і за яе сканчэньне. Рэволюцыйная вайна адрозьніваецца ад іншых войнаў тым, што яна чэрпае сваю галоўную рэзэрву з лягеру ўчарашніх саюзнікаў свайго ворага, ўчарашніх прыхільнікаў царызму ці людзей, якія, заплюшчыўшы вочы, ішлі за царызмам. І посьпех усерасійскай політычнай забастоўкі скажа больш розуму і сэрцу мужыка, чым забытаныя словы якіх-бы там ні было маніфэстаў і законаў.

Расійская рэволюцыя толькі-толькі пачынала разьвінацца, калі ўсю політычную авансцэну¹⁾ займалі лібэральныя буржуа, як гэта было год таму назад.

Рэволюцыя ўстала на ногі, калі выступіла гарадская рабочая кляса 9 студзеня.

Рэволюцыя атрымала першую перамогу, калі пролетарыят усіх народаў Расіі паўстаў, як адзін чалавек, і скалавуў царскі трон, ад якога такія нязьлічоныя бядоты перанеслі ўсе народы і болей усяго працоўныя клясы ўсіх народаў.

Рэволюцыя даб'е ворага і зьмяце з твару зямлі пасад крывавага цара, калі рабочыя ўзьнімуцца яшчэ раз і павядуць за сабой і сялянства.

А далей—далей ёсьць яшчэ рэзэрва ў расійскай рэволюцыі. Прашлі тыя часы, калі народы і дзяржавы маглі жыць адасобнена адзін ад аднаго. Паглядзеце: Эўропа ўжо хвалюецца. Яе буржуазія сумелася і гатова аддаць мільёны і мільярды, абы толькі спыніць пажар у Расіі. Кіраўнікі ваенных

¹⁾ А в а н с ц э н а — пярэдняя частка сцэны ў тэатры; пярэдні плян.

эўропэйскіх дзяржаў падумваюць аб ваеннай дапамозе цару. Вільгельм¹⁾ паслаў ужо некалькі крэйсэраў і дзьве дывізіі мінаносцаў для наладжаньня простых зносін нямецкіх салдафонаў з Пэтэргафам²⁾. Контр-рэвалюцыя эўропэйская падае руку контр-рэвалюцыі расійскай.

Паспрабуйце, паспрабуйце грамадзянін Гогенцолерн³⁾. У нас таксама ёсьць эўропэйская рэзерва расійскай рэвалюцыі. Гэтая рэзерва—міжнародны соцыялістычны пролетарыят, міжнародная рэвалюцыйная соцыял-дэмократыя. Рабочыя ўсяго сьвету з палкім захапленьнем вітаюць перамогі расійскіх рабочых і, усьведамляючы цесную сувязь паміж атрадамі міжнароднай арміі соцыялізму, рыхтуюцца і самі да вялікай і рашучай барацьбы.

Вы не адзіночны, рабочыя і сяляне ўсёй Расіі! І калі вам удалася зваліць, дабіць і зьніштожыць тыранаў прыгоннай, поліцэйскай, памешчыцкай і царскай Расіі, то ваша перамога будзе сыгналам сусьветнай барацьбы супроць тыраніі капіталу, барацьбы за поўнае, не політычнае толькі, але і эканамічнае вызваленьне працоўных, барацьбы за вызваленьне чалавецтва ад беднасьці і за ажыццяўленьне соцыялізму.

Навука маскоўскага паўстаньня⁴⁾.

Галоўнай формай сьнежаньскага руху⁵⁾ ў Маскве была мірная забастоўка і дэманстрацыі. Вялізная большасьць рабочай масы актыўна ўдзельнічала толькі ў гэтых формах барацьбы. Але іменна сьнежаньскае выступленьне ў Маскве па-

1) В і л ь г е л ь м II — апошні нямецкі імператар, скінуты нямецкай рэвалюцыяй 1918 году.

2) П э т э р г о ф — горад на беразе Фінскай затокі, у Пецярбургскай губэрні, у якім цар звычайна жыў летам.

3) Г о г е н ц о л е р н — прозьвішча былых нямецкіх імператараў.

4) Артыкул напісаны ў жніўні 1906 году. Узяты намі з збору твораў У. І. Леніна, том VII ч. 2, стар. 47, з некаторымі скарачэньнямі.

5) С ь н е ж а н ь с ь к і р у х у М а с к в е — пачаўся з трацыі ўсеагульнай забастоўкі, абвешчанай Пецярградскім Саветам Рабочых Дэпутатаў з тэй мэтай, каб скінудзь самадзяржаўе. Забастоўка ў шмат якіх гарадох перашла ў аружнае паўстаньне. 9 сьнежня Масква ўкрылася барыкадамі, і пачалася аружная барацьба на вуліцах. Рабочыя бивыя дружыны цьвёрда трымаліся 9 дзён, ня глядзячы на няроўнасьці сіл. 17 сьнежня пайскамі, якія прыбылі з Пецярбургу, была зруйнаваная апошняя апора паўстаньня—Чырвоная Прэсьня.

казала відавочна, што ўсеагульная забастоўка, як самастойная і галоўная форма барацьбы, зжыла сябе, што рух з стыхійнай, нястрыманай сілай вырываецца з гэтых вузкіх рамак і параджае вышэйшую форму барацьбы — паўстаньне.

Усе рэволюцыйныя партыі, усе саюзы ў Маскве, абвясчаючы забастоўку, усьведамлялі і нават адчувалі няўхільнасьць ператварэньня яе ў паўстаньне. Было пастаноўлена 6 сьнежня Саветам Рабочых Дэпутатаў¹⁾ „імкнуцца перавесці забастоўку ў аружнае паўстаньне“. Але на самай справе ўсе арганізацыі былі непадрыхтаваны да гэтага, нават коаліцыйны Савет баявых дружын²⁾ казаў (9 сьнежня!) аб паўстаньні, як аб чымсьці далёкім, і вулічная барацьба, бяссумненна, ішла праз яго галаву і без яго ўдзелу. Арганізацыі адсталі ад росту і размаху руху.

Забастоўка вырастала ў паўстаньне, перш за ўсё, пад ціскам аб'ектыўных умоў, якія склаліся пасля кастрычніка. Урад нельга ўжо было засьпець зьнячэўку ўсеагульнай забастоўкай, ён ужо з'арганізаваў гатовую да ваенных дзеяньняў контр-рэволюцыю. І агульны ход расійскай рэволюцыі пасля кастрычніка, і паслядоўнасьць падзей у Маскве ў сьнежаньскія дні дзіўна пацьвердзілі адно з глыбокіх палажэньняў Маркса: рэволюцыя йдзе наперад тым, што стварае зьяднаную і моцную контр-рэволюцыю, г. ё. змушае ворага ўжываць усё больш адчайныя сродкі абароны і выпрацоўвае, такім чынам, усё больш магутныя сродкі нападу.

7 і 8 сьнежня: мірная забастоўка, мірныя дэманстрацыі мас. 8-га ўвечары: аблога Акварыуму. 9-га ўдзень: біцьцё на тоўпу драгунамі на Страсным пляцы. Увечары—зруйнаваньне дому Фідлера³⁾. Настрой узьнімаецца. Вулічны неаргані-

1) Саветы Рабочых Дэпутатаў 1905 г.—стварыліся ў часе ўсеагульнай кастрычнікавай забастоўкі ў шмат якіх гарадох Расіі з забастовачных камітэтаў. Найбольш важнае значэньне меў Пецярбургскі Савет Рабочых Дэпутатаў, які зьяўляўся ўсерасійскім рэволюцыйным цэнтрам рабочага руху. Ён аб'яднаў рабочую масу і кіраваў усёй эканамічнай і політычнай барацьбой супроць царызму. Калі рэволюцыйны рух пачаў спадаць, увесь выканаўчы камітэт савету быў арыштаваны і сасланы ў Сібір.

2) Коаліцыйны Савет баявых дружын—аб'яднаны савет баявых дружын у Маскве ў 1905 г.

3) Дом Фідлера—дом у Маскве, на Чыстых Прудох, у якім зьявіліся баявыя дружныя рабочых.

заваны натоўп зусім стыхійна і няўпэўнена будзе першыя барыкады.

10-га: пачатак артылерыйскай страляніны па барыкадах і па вуліцах у натоўп. Пабудова барыкад робіцца ўпэўненай і не адзінкавай ужо, а бязумоўна масавай. Усё насельніцтва на вуліцах; увесь горад у галоўных цэнтрах укрываецца сеткай барыкад. Разгортваецца ў працягу некалькіх дзён упартая партызанская барацьба дружыньнікаў з войскамі, барацьба, якая змардавала войскі і прымусіла Дубасаву¹⁾ упрашаць, аб падмозе. Толькі к 15 сьнежня перавага ўрадавых сіл зрабілася поўнай, і 17-га сямёнаўцы²⁾ зруйнавалі Прэсьню, апошняю апору паўстаньня.

Ад забастоўкі і дэманстрацый да адзінкавых барыкад. Ад адзінкавых барыкад да масавай пабудовы барыкад і да вулічнай барацьбы з войскамі. Праз галаву арганізацый масавая пролетарская барацьба перашла ад забастоўкі да паўстаньня. У гэтым найвялікшы гістарычны здабытак расійскай рэвалюцыі, дасягнуты сьнежнем 1905 г.,—здабытак, куплены як і ўсе папярэднія, цаной найвялікшых ахвяр. Рух узьняты ад усеагульнай політычнай забастоўкі на вышэйшую ступень. Ён змусіў рэакцыю дайсьці да канца ў супраціўленьні і тым наблізіў у вялізарнай ступені той момант, калі рэвалюцыя таксама дойдзе да канца ва ўжываньні сродкаў наступленьня. Рэакцыі няма куды ісьці і далей артылерыйскага расстрэлу барыкад, дамоў і вулічнага натоўпу. Рэвалюцыі ёсьць яшчэ куды ісьці далей маскоўскіх дружыньнікаў, вельмі і вельмі ёсьць куды ісьці і ўшыркі і ўглыбкі. І рэвалюцыя зашла далёка наперад са сьнежня. Аснова рэвалюцыйнага крызысу стала нязьмерна больш шырокай,—лязо павінна быць наострана цяпер вастрэй.

Перамену ў аб'ектыўных умовах барацьбы, якая патрабавала пераходу ад забастоўкі да паўстаньня, пролетарыят адчуў раней, чым яго кіраўнікі. Практыка, як і заўсёды,

¹⁾ Дубасаву—маскоўскі генэрал-губарнатар, які задушываў сьнежаньскае паўстаньне ў Маскве.

²⁾ Сямёнаўцы—Сямёнаўскі гвардзейскі полк, пры дапамозе якога было задушана сьнежаньскае паўстаньне ў Маскве. Гвардзейскія палкі былі ў лепшым становішчы, чым іншыя вайсковыя часьці; формаваліся спецыяльна для аховы царскага ладу.

шла паперадзе тэорыі. Мірная забастоўка і дэманстрацыі адразу пакінулі задавальняць рабочых, якія пыталіся: што-ж далей?—патрабавалі больш актыўных дзеянняў. Дырэктыва¹⁾ будаваць барыкады прышла ў раёны з вялізным спазьненнем, калі ў цэнтры ўжо будавалі барыкады. Рабочыя масамі ўзяліся за справу, але не здаволіліся і ёй, пыталіся: што-ж далей?—патрабавалі актыўных дзеянняў. Мы, кіраўнікі с.-д. пролетарыяту, сталіся ў сьнежні падобнымі да таго палкаводцы, які так недарэчна разьмясьціў свае палкі, што большая частка яго войска ня ўдзельнічала актыўна ў бойцы. Рабочыя масы шукалі і не знаходзілі дырэктыў адносна актыўных масавых дзеянняў.

Такім чынам, няма нічога больш блізказрочнага, як падхоплены ўсімі опартуністамі²⁾ погляд Пляханавы³⁾, што няварта было пачынаць несваячасовую забастоўку, што „ня трэба было брацца за аружжа“. Насупроць, трэба было больш рашуча, энэргічна і наступальна брацца за аружжа, трэба было растлумачваць масам немагчымасьць адной толькі мірнай забастоўкі і неабходнасьць бязбоязнай і бязьлітаснай аружнай барацьбы. І цяпер мы павінны, нарэшце, адкрыта і ў голас прызнаць недастатнасьць політычных забастовак, павінны агітаваць у самых шырокіх масах за аружнае

1) Дырэктыва—указаньне для кіраўніцтва практычнай чынасьцю.

2) Опартунізм—кірунак сярод соцыялістых, які адмаўляецца ад рашучых рэволюцыйных дзеянняў, прапаведвае згаджаньне з буржуазіяй замест клясавай барацьбы з ёй, дзеля асобных уступак з боку буржуазіі, які пагарджае агульнымі інтарэсамі рабочае клясы. Да опартуністых (прыхільнікаў опартунізму) залічаюцца с.-д. меншавікі, эсэры.

3) Пляханаў Г. В. (1856—1918)—заснавальнік марксызму ў Расіі і адзін з галоўных закладальнікаў першых расійскіх с.-д. арганізацый. Да 1903 году разам з Леніным прымаў удзел у газэце „Іскра“ і часопісі „Зара“, якія выходзілі заганіцай, кіруючы адтуль працай расійскай соцыял-дэмакратыі. На II зьездзе РС-ДРП у 1903 годзе выступаў таксама разам з Леніным супроць меншавіцкіх (будучых меншавікоў). Пасьля II зьезду некаторы час віхаўся, але, урэшце ўсяго, прылучыўся да меншавікоў.

Пасьля сьнежаньскага паўстаньня ў Маскве ён выступаў з рэзкай крытыкай кіраўнікоў гэтага руху, думаючы, што нельга было брацца за аружжа, ня будучы зусім упэўненымі ў перамозе паўстаньня. Спачатку імперыялістычнай вайны 1914 г. Пляханаў канчаткова здрадзіў рэволюцыйнаму соцыялізму і выступаў як заядлы прыхільнік абароны бацькаўшчыны. У 1917 годзе, зьвярнуўшыся з заганіцы, да Кастрычнікавай рэволюцыі не прылучыўся. Памёр у 1918 годзе.

паўстаньне, не прыкрываючы гэтага пытання ніякімі „папярэднімі ступенямі“, не накідваючы ніякага флёру¹⁾. Затойваць ад нас неабходнасьць адчайнай, крывавай, згубнай вайны, як беспасрэднай задачы надыходзячага выступленьня, значыць, ашукваць і сябе, і народ.

Такая першая навука сьнежаньскіх падзей. Другая навука тычыцца характару паўстаньня, спосабу вядзеньня яго, умоў пераходу войскаў на бок народу. У нас у правым крыле партыі моцна пашыраны надта аднабокі погляд на гэты пераход. Нельга, маўляў, змагацца супроць сучаснага войска, трэба, каб войска зрабілася рэволюцыйным. Зразумела, калі рэволюцыя ня зробіцца масавай і не захопіць самога войска, тады ня можа быць і гутаркі аб сур'ёзнай барацьбе. Зразумела, праца ў войску неабходна. Але нельга ўяўляць сабе гэты пераход войска ў выглядзе нейкага простага, адзінкавага акту, які зьяўляецца вынікам пераконаньня, з аднаго боку, і сьвядомасьці—з другога. Маскоўскае паўстаньне навочна паказвае нам шаблённасьць і няжыцьцёвасьць такога погляду. На справе няўхільнае, пры ўсякім сапраўдна-народным руху, віханьне войска прыводзіць пры абвастрэньні рэволюцыйнай барацьбы да сапраўднай барацьбы за войска. Маскоўскае паўстаньне паказвае нам іменна самую адчайную, самую шалёную барацьбу рэакцыі і рэволюцыі за войска. Дубасаў сам заявіў, што толькі пяць тысяч маскоўскага войска, з пятаццаці надзейны. Урад стрымліваў хісткіх самымі рознастайнымі, самымі адчайнымі спосабамі: іх пераконвалі, ім лісьлівілі, іх закупалі, раздаючы гадзіннікі, грошы і г. д., іх спайвалі гарэлкай, іх ашукалі, іх застрашвалі, іх замыкалі ў казармы, іх абязбройвалі, ад іх выхаплялі здрадай і гвалтам салдат, якіх лічылі найбольш ненадзейнымі. І трэба мець мужнасьць проста і адкрыта прызнаць, што мы сталіся ў гэтых адносінах ззаду ўраду. Мы ня здолелі скарыстаць тых сіл, якія мы мелі, для такой самай актыўнай, смелай, прадпрыемнай і наступальнай барацьбы за хісткае войска, якую павёў і правёў урад. Мы рыхтавалі і будзем яшчэ больш упарта рыхтаваць ідэю „апрацоўку“ войска. Але мы станемся

¹⁾ Флёр—вядён, пакрыцьцё.

вартымі жалю пэдантамі¹⁾, калі забудземся, што ў момант паўстаньня патрэбна таксама і фізычная барацьба за войска.

Маскоўскі пролетарыят даў нам у сьнежаньскія дні адменную навуку ідэёвай „апрацоўкі“ войска,—напрыклад, 8-га сьнежня на Страсным пляцы, калі натоўп акружыў казакаў, зьмяшаўся з імі, братаўся з імі і змусіў паехаць назад. Або 10-га на Прэсьні, калі дзьве дзяўчыны-работніцы, якія неслі чырвоны сьцяг у 10.000-ым натоўпе, кінуліся насустрач казакам з крыкамі: „Забеце нас! жывымі мы сьцяг не аддамо!“. І казакі сумеліся і павярнулі пры крыках натоўпу: „Няхай жывуць казакі!“. Гэтыя ўзоры адвагі і гэройства павінны назаўсёды быць захаваны ў сьвядомасьці пролетарыяту.

Але вось прыклады нашай адсталасьці ад Дубасава. 9-га сьнежня па В. Сярпухоўскай вул. ідуць салдаты з марсэльезай далучацца да паўстаўшых. Рабочыя пасылаюць дэлегатаў да іх. Малахаў²⁾ на злом галавы ляціць сам да іх. Рабочыя спазьніліся. Малахаў прыехаў у час. Ён сказаў гарачую прамову, ён пахіснуў салдат, ён акружыў іх драгунамі, завёў назад у казармы і замкнуў там. Малахаў пасьпеў прыехаць, а мы не пасьпелі, хоць у 2 дні па нашым закліку ўзьнялася 150.000 чалавек, якія маглі і павінны былі арганізаваць патруляваньне вуліц. Малахаў акружыў салдат драгунамі, а мы не акружылі Малахавых бомбістымі. Мы маглі і павінны былі зрабіць гэта, і с.-д. друк даўно ўжо (старая „Іскра“³⁾) паказвала на тое, што бязьлітаснае зьнішчэньне грамадзянскіх і вайсковых начальнікаў ёсьць наш абавязак у час паўстаньня. Тое, што адбылося на В. Сярпухоўскай вуліцы, здарылася, відаць, у галоўных рысах і перад Несьвіскімі казармамі, і перад Круціцкімі, і пры спробах пролетарыяту „зьняць“ кацярынаслаўцаў, і пры па-

1) Пэданты—формалістыя, людзі, якія ня ўздольваюць зразумець зьменных умоў жывой рэчаіснасьці і адпаведна гэтаму зьмяняць і сваю тактыку.

2) Малахаў—камандуючы войскамі Маскоўскай ваеннай акругі ў 1905 годзе.

3) «Іскра» (старая)—с.-д. газэта, якая выходзіла заганіцай з 1900 году па 1903 год пад рэдакцыяй тав. Леніна. «Іскра» вяла рэволюцыйную прапаганду і кіравала працай расійскіх с.-д. Пасьля II зьезду РС-ДРП была прызнана цэнтральным органам партыі і праводзіла большавіцкую лінію. У лістападзе 1903 году Ленін вышаў з складу рэдакцыі з-за рознагалосьсяў з Пляханавым, і з таго часу «Іскра» (новая) перашла ў рукі меншавікоў. існавала да кастрычніка 1905 году.

сылцы дэлегатаў да сапёраў у Аляксандраў, і пры звароце назад было адпраўленай ужо у Маскву растуўскай артылерыі, і пры абязброеньні сапёраў у Каломне і г. д. У момант паўстаньня мы былі не на вышыні задачы ў барацьбе за хісткае войска.

Сьнежань пацьвердзіў навочна яшчэ адно глыбокае і запомненае опартуністымі палажэньне Маркса, які пісаў, што паўстаньне ёсьць мастацтва, і што галоўнае правіла гэтага мастацтва—адчайна-сьмелае, неўзваротна-рашучае наступленьне. Мы ня досыць ўразумелі гэтую ісьціну. Мы ня досыць вучыліся самі і вучылі масы гэтаму мастацтву, гэтаму правілу наступленьня, чаго-б тое ні каштавала. Мы павінны нагнаць цяпер выпушчанае намі з усёй энэргіяй. Ня досыць груповак у вадносінах да політычных лёзунгаў, неабходна яшчэ групоўка ў адносінах да аружнага паўстаньня. Хто супроць яго, хто ня рыхтуецца да яго,—таго трэба бязьлітасна выкідаць прэч з ліку прыхільнікаў рэволюцыі, выкідаць да супраціўнікаў яе, да здрайцаў ці баязьліўцаў, бо набліжаецца дзень, калі сіла падзей, калі абставіны барацьбы змусяць нас падзяляць ворагаў і прывяцеляў паводле гэтай азнакі. Не пасыўнасьці павінны навучаць мы, ня простаму „чаканьню“ таго, калі „пяройдзе“ войска,—не, мы павінны званіць ува ўсе званы аб неабходнасьці смелага наступленьня і нападу з аружжам у руках, аб неабходнасьці зьнішчэньня пры гэтым начальных асоб і самай энэргічнай барацьбы за хісткае войска.

Трэцяя вялікая навука, якую дала нам Масква, тычыцца тактыкі і арганізацыі сіл для паўстаньня. Ваенная тактыка залежыць ад роўню ваеннай тэхнікі,—гэтую ісьціну разжаваў і ў рот палажыў марксыстым Энгельс¹⁾. Ваенная тэхніка цяпер ня тая, што была ў палове XIX веку. Супроць артылерыі дзейнічаць натоўпам і бараніць з рэвольвэрамі барыкады было-бы глупствам. І Кауцкі²⁾ меў рацыю, калі пісаў,

¹⁾ Энгельс Фрыдрых—разам з К. Марксам заснавальнік навуковага камунізму.

²⁾ Кауцкі Кароль—правадыр нямецкай соцыял-дэмакратыі, адзін з правадыроў II Інтэрнацыяналу. Напісаў шэраг каштоўных твораў, у якіх абаснаваў клясавую барацьбу пролетарыяту і даводзіў няўхільнасьць перамогі соцыялізму. З часу імперыялістычнай вайны зьяўляецца прыхільнікам згаджэньня з буржуазіяй. З часу Кастрычнікавай рэволюцыі—вораг Савецкай улады. Тут тав. Ленін кажа пра Кауцкага таго перыяду, калі ён быў яшчэ рэволюцыянерам.

што пара перагледзець пасья Масквы вывады Энгельса, што Масква высунула „новую барыкадную тактыку“. Гэтая тактыка была тактыкай партызанскай вайны... Масква высунула яе, але далёка не развіла, далёка не разгарнула ў хоць трохі шырокіх, сапраўды масавых памерах. Дружнынікаў было мала, рабочая маса не атрымала лезунгу смелых нападаў і ня ўжыла яго, характар партызанскіх атрадаў быў залішне аднастайны, іх аружжа і іх прыёмы недахватны, іх уменне кіраваць натоўпам амаль не развіта. Мы павінны нагнаць усё гэта, і мы нагонім, вучачыся з практыкі Масквы, пашыраючы гэтую практыку ў масах, выклікаючы творчасць самых мас у справе далейшага развіцця гэтай практыкі. І тая партызанская вайна, той масавы тэрор¹⁾, які йдзе ў Расіі скрозь амаль бесьперастанку пасья сьнежня, бяссумненна, дапамогуць навучыць масы правіловай тактыцы ў момант паўстаньня. Соцыял-дэмократыя павінна прызнаць і прыняць у сваю тактыку гэты масавы тэрор, зразумела, арганізуючы і контролюючы яго, падпарадкоўваючы інтарэсам і ўмовам рабочага руху і агульна-рэвалюцыйнай барацьбы, адсуваючы і адсякаючы бязьлітасна тое „басяцкае“ скажэньне гэтай партызанскай вайны, з якім так адменна і так бязьлітасна распраўляліся масквічы ў дні паўстаньня і латышы ў дні праслынутых латыскіх рэспублік.

Ваенная тэхніка ў самы апошні час робіць яшчэ новыя крокі наперад. Японская вайна высунула ручную гранату. Фабрыка аружжа выпусьціла на рынак аўтаматычную стрэльбу. І адна і другая пачынаюць ужо з посьпехам ужывацца ў расійскай рэвалюцыі, але далёка ў недастатных памерах. Мы можам і павінны выкарыстаць удасканаленыя тэхнікі, навучыць рабочыя атрады рабіць масамі бомбы, дапамагчы ім і нашым баявым дружинам запасьціся ўзрывальнымі рэчамі, падналамі і аўтаматычнымі стрэльбамі. Пры ўдзеле ра-

¹⁾ Тэрор—шэраг гвалтоўных мер, якія павінны застрашыць супраціўніка і змусіць яго скарыцца. Пры барацьбе з самадзяржаўем народавольцы, а затым эсэры на першы плин высоўвалі асабовы тэрор, г. ё. забойства і застрашаньне цароў, царскіх міністраў, паасобных капіталістых і г. д. Бальшавікі-ж надавалі асноўнае значэньне масаваму тэрору, пры якім выступаюць ужо не адзінакавыя асобы, а масы рабочых (аружнае паўстаньне) і сялян (аграрны тэрор).

бочай масы ў гарадзкім паўстаньні, пры масавым нападзе на ворага, пры рашучай умелай барацьбе за войска, якое яшчэ больш віхаецца пасья Думы, пасья Свэаборгу і Кранштаду¹⁾, пры забясьпечаныму дзеле вёскі ў агульнай барацьбе—перамога будзе за намі ў наступным усерасійскім збройным паўстаньні!..

Як дзейнічаюць розныя клясы ў рэволюцыі²⁾.

...Да 1905 году шмат каму здавалася, што ўвесь народ аднолькава імкнецца да свабоды і хоча аднолькавай свабоды; прынамсі, у вялізнай большасьці ня было ніякага яснага разуменьня аб тым, што розныя клясы расійскага народу парознаму адносяцца да барацьбы за свабоду і дабіваюцца неаднолькавай свабоды. Рэволюцыя разагнала туман. У канцы 1905 году, а за тым таксама і ў час першай³⁾ і другой Думы⁴⁾ усе клясы расійскага грамадства выступілі адкрыта. Яны паказалі сябе на справе, выявілі, якія іх сапраўдныя імкненьні, за што яны могуць змагацца, і наколькі моцна, упарта, энэргічна яны здольны змагацца.

Фабрычна-заводзкія рабочыя, прамысловыя пролетарыят вёў самую рашучую і самую упартую барацьбу з самадзяржаўем. Пролетарыят пачаў рэволюцыю дзевятым студзеня і масавымі забастоўкамі. Пролетарыят давёў барацьбу да канца, узяўшыся на аружнае паўстаньне ў сьнежні 1905 г., на абарону сялян, якіх расстрэльвалі, зьбівалі, катавалі. Лік рабочых, якія баста-

1) Справа йдзе аб паўстаньнях, якія выбухлі сярод войскаў Свэаборгскай і Кранштадзкай крэпасьняй у ліпні 1906 г.

2) Гэты адрывак узяты з артыкулу «Навука рэволюцыі», напісанага тав. Леніным 31 кастрычніка 1910 году (збор твораў т. XI, ч. 2, стар. 111—114).

3) Першая Дзяржаўная Дума—існавала з канца красавіка па ліпень 1906 году. Ня гледзячы на тое, што Дума ў большасьці сваёй складалася з кадэтаў і прадстаўнікоў інных буржуазных партый, усё-ж, пад уплывам значнай групы сялянскіх дэпутатаў і тых, што адбываліся, сялянскіх узбурэньняў, прапавала абгаворваць сялянскае пытаньне ў Расіі. Ня спраўдзіўшы надзей ураду, Дума была разгнана.

4) Другая Дума—існавала з лютага па чэрвень 1907 году. Яна налічвала ў сабе каля 150 рабочых і сялянскіх дэпутатаў, у тым ліку 65 соцыял-дэмократаў. Яны казалі ў Думе рэволюцыйныя прамовы, патрабуючы скасаваньня кары сьмерцю і амністыі, вялі рэволюцыйную прапаганду сярод войска. Настрашаны царскі ўрад разгнаў і другую Думу.

валі ў 1905 г., быў каля трох мільёнаў (а з чыгуначнікамі, паштовымі служачымі і г. д., напэўна, да 4 мільёнаў), у 1906 г.—адзін мільён, у 1907 г.— $\frac{3}{4}$ мільёна. Падобнай моцы забастовачнага руху ня бачыў яшчэ сьвет. Расійскі пролетарыят паказаў, якія непачатыя сілы хаваюцца ў рабочых масах, калі насьпявае сапраўды рэволюцыйны крызіс. Найвялікшая ў сьвеце забастовачная хваля 1905 году далёка яшчэ ня вычарпала ўсіх баявых сіл пролетарыяту. Напрыклад, у Маскоўскай фабрычнай акрузе было 567 тысяч фабрычна-заводзкіх рабочых і 540 тысяч забастоўшчыкаў, а ў Пецярбургскай—300 тысяч фабрычна-заводзкіх рабочых і 1 мільён забастоўшчыкаў. Значыцца, рабочыя Маскоўскага раёну далёка яшчэ не разьвілі такой упартасьці ў барацьбе, як пецярбургскія. А ў Ліфляндзкай губэрні (г. Рыга¹) на 50 тысяч рабочых было 250 тысяч забастоўшчыкаў, г. ё. кожны рабочы баставаў, у сярэднім, больш як па пяць раз у 1905 годзе. Цяпер ува ўсёй Расіі ніяк ня менш трох мільёнаў фабрычных горных і чыгуначных рабочых, і лік гэты кожны год узрастае; пры такой сіле руху, як у Рызе ў 1905 г., яны маглі-б выставіць армію ў 15 мільёнаў забастоўшчыкаў.

Перад такім націскам ня ўтрымалася-б ніякая царская ўлада. Але ўсякі разумее, што падобнага націску нельга выклікаць штучна, па жаданьні соцыялістых ці перадавых рабочых. Такі націск магчым толькі тады, калі ўсю краіну абхапляе крызіс, узбурэньне, рэволюцыя. Каб падрыхтаваць такі націск, трэба ўцягнуць у барацьбу самыя адсталыя слаі рабочых, трэба весьці гады й гады ўпартую, шырокую няўхільную, прапагандысцкую, агітацыйную і організацыйную працу, ствараючы і ўмацоўваючы рознастайныя саюзы і організацыі пролетарыяту.

Па сіле барацьбы рабочая кляса Расіі стаяла наперадзе рэшты ўсіх кляс расійскага народу. Самыя ўмовы жыцьця рабочых робяць іх здольнымі да барацьбы і штурхаюць на барацьбу. Капітал зьбірае рабочых вялікімі масамі ў буйных

1) Рыга—тады губэрскі горад, важны гандлёвы порт, цэнтр буйной фабрычна-заводзкай прамысловасьці, які ўжо ў 1905 годзе налічваў каля 50 тысяч рабочых. Цяпер частка Ліфляндзкай губэрні з горадам Рыгай уваходзіць у склад буржуазнай рэспублікі Латвіі.

гарадох, яднае іх, навучае сумесным дзеяньням. На кожным кроку рабочыя стыкаюцца твар да твару з сваім галоўным ворагам—з клясай капіталістых. Змагаючыся з гэтым ворагам, рабочыя робіцца соцыялістым, прыходзіць да ўразуменьня неабходнасьці поўнага перабудаваньня ўсяго грамадства, поўнага зьнішчэньня ўсякага ўбоства і ўсякага ўціску. Становячыся соцыялістымі, рабочыя з самаахвярнай адвагай змагаюцца супроць усяго, што стаіць ім у поперак дарогі, і перш за ўсё супроць царскай улады і прыгоннікаў-памешчыкаў.

Сяляне таксама выступілі на барацьбу супроць памешчыкаў і супроць ураду ў рэволюцыі, але іх барацьба была куды больш слабой. Зьлічана, што з фабрычных рабочых удзельнічала ў рэволюцыйнай барацьбе, у забастоўках—большасьць (да $\frac{3}{5}$), а з сялян, бяссумненна, толькі меншасьць, напэўна, ня больш адной пятай або адной чацьвертай часткі. Сяляне змагаліся менш упарта, больш раздробнена, менш сьвядома, усё яшчэ спадзяючыся досыць часта на дабрату цара-бацюшкі. У 1905-1906 г. г. сяляне ўласна толькі пастрашылі цара і памешчыкаў, а іх трэба не пастрашыць, іх трэба зьніштожыць, іх урад—царскі ўрад—трэба зьмесьці з твару зямлі. Цяпер Сталынін¹⁾ і чорная памешчыцкая Дума²⁾ намагаюцца стварыць з багатых сялян новых памешчыкаў-хутаран, саюзнікаў цара і чорнай сотні. Але чым больш дапамагае цар і Дума сялянам-багатыром зьбядняць масу сялян, тым больш сьвядомай робіцца гэтая маса, тым менш будзе яна захоўваць веру ў цара, веру прыгонных нявольнікаў, веру забітых і цёмных людзей. З кожным годам усё больш робіцца ў вёсцы сельскіх рабочых,—ім няма дзе шукаць ратунку апрача як у саюзе з гарадзкімі рабочымі для агульнай барацьбы. З кожным годам усё больш робіцца ў вёсцы зьбяднеўшых, згалеўшых да апошняга, згаладаваўшых сялян, з іх мільёны і мільёны пойдучь, калі ўзьнімецца гарадзкі пролетарыят, на больш рашучую, на больш зьяднаную барацьбу з царом і памешчыкамі.

У рэволюцыі прымала ўдзел таксама лібэральная буржуазія, г. ё лібэральныя памешчыкі, фабрыканты, адвакаты,

профэсары і г. д. Яны складаюць партыю „народнай свабоды“ (к.-д., кадэты³⁾). Яны шмат абяцалі народу і шмат шумелі аб свабодзе ў сваіх газетах. Яны мелі большасць дэпутатаў у I і II Думах. Яны спадзяваліся „мірным шляхам“ дабіцца свабоды, яны ганьбавалі рэволюцыйную барацьбу рабочых і сялян. Сяляне і шмат хто з сялянскіх дэпутатаў („трудавікоў“) верылі гэтым абяцанкам і ішлі пакорна й паслухмяна за лібэраламi, старонячыся ад рэволюцыйнай барацьбы пролетарыяту. У гэтым была найвялікшая памылка сялян (і шмат якіх гараджан) у часе рэволюцыі. Лібэралы адной рукой, дый то вельмі-вельмі рэдка, дапамагалі барацьбе за свабоду, а другую руку заўсёды падавалі цару, абяцаючы яму захаваць і ўмацаваць яго ўладу, пагадзіць сялян з памешчыкамі, „сьцішыць“ бунтоўных рабочых.

Калі рэволюцыя дашла да рашучай барацьбы з царом да сьнежаньскага паўстаньня 1905 г., лібэралы ўсе цалком

1) **С т а л ы п і н П. А.** — старшыня савету міністраў (прэм'ер міністар) з 1906 па 1911 год. Натхніцель і кіраўнік рэакцыйнай самадзяржаўнай політыкі пасля 1906 году, які імкнуўся зусім зьнішчыць усе заваёвы рэволюцыі. Ён арганізаваў контр-рэволюцыйны тэрор пры дапамозе ваенна-паліцэйскага суду, якія бязлітасна распраўляліся з рэволюцыянерамі. Разагнаў першую і другую Дзяржаўныя Думы пасля іх сутычкі з царскім урадам. Уладзіў судовы працэс над с.-д. дэпутатамі II Думы, абвінаваціў іх у арганізацыі ваеннай змовы, пасля чаго яны былі сасланы ў Сібір. Для таго, каб стварыць пакорлівую царскаму ўраду Думу, па зачынку Сталыпіна было выдадзена 3 чэрвеня 1907 году «Палажэньне аб выбарах у III-ю Думу», паводле якога выбарчыя правы рабочых і сялян былі да апошняга звужаны, затое значна пашырана выбарчае права для памешчыкаў Сталыпін правёў таксама і закон аб выдзеле з сялянскіх абшчынаў хутарскіх гаспадарак. Мэтай гэтага закону было зруйнаваць абшчыну і стварыць моцных кулакоў, на якіх мог бы абірацца царскі ўрад у сваёй політыцы. У 1912 г. Сталыпін быў забіты ў Кіеве.

2) Тут справа ідзе аб III Дзяржаўнай Думе, выбранай на аснове Сталыпінскага выбарчага закону (гл. папярэдняю ўвагу). У выніку выбараў Дума ў пераважнай большасці складалася з памешчыкаў чорнасоценцаў і прадстаўнікоў буйной буржуазіі і была, у процівагу I-й і II-й Думах паслухмянай прыладай у руках царскага ўраду. Дзеянне гэтага яна і праіснавала прызначаны тэрмін у 5 год (з 1907 па 1912 г.).

3) **К а д э т ы (к.-д.)** — члены канстытуцыйна-дэмакратычнай партыі або, як яны іначай называлі сябе, партыя «народнай свабоды». Партыя к.-д. стварылася ў кастрычніку 1905 г. і бараніла інтарэсы буржуазіі (больш падрабязна глядзі лістоўку т. Леніна на стар. 46—48). Пасля Кастрычнікавай рэволюцыі 1917 г. яна вяла аружную барацьбу з Савецкай уладай, была зусім пераможана і раскідалася. Рэшткі партыі к.-д. якія жывуць у эміграцыі, і зараз вядуць злосную агітацыю супроць Савецкай улады.

ганебна здрадзілі свабодзе народу, адхіснуліся ад барацьбы. Царскае самадзяржаўе скарыстала гэтае здрадніцтва народнай свабоды лібэраламi, скарыстала цемнату сялян, якія шмат у чым верылі лібэралам, і разьбіла паўстаўшых рабочых. А калі быў разьбіты пролетарыят, ніякія Думы, ніякія салодкія прамовы кадэтаў, ніякія іх абяцанкі ня ўтрымалі цара ад зьніштажэньня ўсіх рэштак свабоды, ад аднаўленьня самадзяржаўя і поўналадзтва прыгоннікаў-памешчыкаў.

Лібэралы сталіся ашуканымі. Сяляне атрымалі цяжкую, але карысную навуку. Ня бываць на Русі свабодзе, пакуль шырокія масы народу вераць лібэралам, вераць у магчымасьць „міру“ з царскай уладай, староняцца ад рэволюцыйнай барацьбы рабочых. Ніякая сіла на зямлі ня стрымае надыходу свабоды ў Расіі, калі ўзьнімецца на барацьбу маса гарадзкога пролетарыяту, адсуне хісткіх і здрадніцкіх лібэралаў, павядзе за сабой сельскіх рабочых і зьбяднеўшае сялянства.

А што пролетарыят Расіі ўзьнімецца на такую барацьбу, што ён стане на чале рэволюцыі—зарукай гэтаму ўсё эаномічнае становішча Расіі, уся практыка рэволюцыйных гадоў.

Пяць год таму узад пролетарыят нанёс першы удар царскаму самадзяржаўю. Для расійскага народу бліснулі першыя прамені свабоды. Цяпер¹⁾ зноў адноўлена царскае самадзяржаўе, зноў царуюць і кіруюць прыгоннікі, зноў скрозь гвалты надрабочымі і сялянамі, усюды азіяцкае самадурства ўлады, ганебны зьдзек над народамі. Але цяжкая навука не прападзе задарама. Расійскі народ ня той, што быў да 1905 году. Пролетарыят навучыў яго барацьбе. Пролетарыят прывядзе яго да перамогі.

¹⁾ Г. ё. у 1910 г.

Тры констытуцыі ці тры спосабы дзяржаўнага ладу ¹⁾.

Чаго хочучь поліцыя і чыноўнік?

Самадзяржаўнай монархіі⁴⁾.

Чаго хочучь самыя ліберальныя буржуа (вызвалены²⁾) ці констытуцыйна-дэмакратычная партыя³⁾!

Констытуцыйнай монархіі⁴⁾.

Чаго хочучь сьвядомыя рабочыя (соцыял-дэмакраты)?

Дэмакратычнай рэспублікі.

У чым зьмяшчаюцца гэтыя спосабы дзяржаўнага ладу.

1. Цар—самадзяржаўны монарх.

2. Дзяржаўны савет, чыноўнікі (назначаныя царом).

1. Цар—констытуцыйны монарх.

2. Верхняя палата⁵⁾ народных прадстаўнікоў (ня простыя, ня зусім роўныя і ня зусім усеагульныя выбары).

Ніякага цара.

2. Ніякай верхняй палаты.

1) Гэтая лістоўка, напісаная тав. Леніным, надрукавана ўпершыню 24 чэрвеня 1905 г. Гл. т. VI збору твораў, стар. 264-265.

2) Вызвалены—члены „Саюзу Вызвалення“, якія атрымалі гэтую назву ад часопісі „Вызваленне“, што выдаваўся з 1902 г. Саюз стварыўся ў 1903 годзе і складаўся з ліберальнай буржуазнай інтэлігенцыі. З гэтага саюзу ў кастрычніку 1905 году стварылася партыя кадэтаў.

3) Глядзі „кадэты“.

4) Монархія—такі парадак дзяржаўнага кіравання, пры якім найвышэйшая ўлада належыць адной асобе па спадчыне (монарх). Калі такая ўлада не абмяжована народным прадстаўніцтвам, то зьяўляецца абсалютнай ці самадзяржаўнай монархіяй, калі ж зьяўляецца абмяжована народным прадстаўніцтвам, то называецца констытуцыйнай монархіяй.

5) Верхняя палата—установа, каторая пераглядае і зацьвярджае ці адкідае ўсе законы, якія прапануюцца ніжняй палатай

3. Дзяржаўная Дума ці дарадчая палата¹⁾ народных прадстаўнікоў (ня простыя, ня роўныя і не ўсеагульныя выбары).

3. Ніжняя палата (усеагульныя, простыя і роўныя выбары з патаёмнай падачай галасоў).

3. Адна рэспубліканская палата (усеагульныя, простыя і роўныя выбары з патаёмнай падачай галасоў).

Якое значэньне маюць гэтыя спосабы дзяржаўнага ўладу?

1. Поўная ўлада над народам поліцыі і чыноўнікаў.

1. Трэцяя частка ўлады поліцыі і чыноўнікам, з царом ча чале іх.

1. Ніякай самастойнай улады ні поліцыі, ні чыноўнікам: поўнае падпарадкаваньне народу.

2. Дарадчы голас буйной буржуазіі і багатым памешчыкам.

2. Трэцяя частка ўлады буйной буржуазіі і багатым памешчыкам.

2. Ніякіх прывілеяў ні капіталістам, ні памешчыкам.

3. Ніякай улады народу.

3. Трэцяя частка ўлады ўсяму народу.

3. Усю ўладу, ядзіную, поўную і непадзельную ўладу ўсяму народу.

(парлямант, Дзяржаўная Дума). Верхняя палата існуе ў шмат якіх буржуазных дзяржавах (Ангельшчына, Францыя і інш.) і зьяўляецца тормазам для ажыццяўленьня ўсіх законаў, якія не пажаданыя заможным класам.

У царскай Расіі верхняй палатай зьяўляўся дзяржаўны савет, які склаўся з чыноўнікаў, назначаных царом, і прадстаўнікоў духавенства, памешчыкаў і купецтва.

¹⁾ Дарадчая палата—сойм народных прадстаўнікоў, які ня мае законадаўчых праў, г. ё. толькі абгаворвае і не зацьвярджае законаў, якія прапанаваны ўрадам.

Для чаго павінны службыць гэтыя спосабы дзяржаўнага ладу?

Для таго, каб усяго лепш жылося пры дворным, поліцыі і чыноўнікам.

— Каб багатых маглі як-хаця рабаваць рабочых і сялян.

— Каб народ заставаўся назаўсёды ў бяспраўі, у цямноце і няпісьменнасці.

Для таго, каб поліцыя і чыноўнікі залезлі ад капіталістых і памешчыкаў.

— Каб капіталістыя, памешчыкі і багатых сяляне маглі свабодна і спакойна, па праву, а не па самаволі, рабаваць рабочых, гарадзкіх і вясковых.

Для таго, каб свабодны, асьвечаны народ навучыўся сам весці ўсе свае справы,—а галоўнае для таго, каб рабочая кляса магла свабодна змагацца за сацыялізм, за такія параўкі, калі ня будзе багатых і бедных, тады ўся зямля, усе фабрыкі і заводы будуць належаць усім працоўным.

Пролетарыят і сялянства¹⁾.

Зьезд Сялянскага Саюзу²⁾ ў Маскве, які адбываецца ў цяперашні час, зноў высоўвае на чаргу дня неадкладнае пытаньне аб адносінах сацыял-дэмократыі да сялянскага руху. Для расійскіх марксыстых пытаньне гэтае заўсёды было неадкладным пры вызначэньні іх праграмы і тактыкі. Яшчэ ў першым прыемце праграмы расійскіх сацыял-дэмократаў, надрукаваным у 1883 годзе за граніцай групай „Вызваленьне Працы“³⁾, была аддана найсур‘ёзная ўвага сялянскаму пытанню.

¹⁾ Аргыкул напісаны ў пачатку лістапада 1905 году. Узяты з першай часткі т. VII збору твораў У. І. Леніна, стар. 16.

²⁾ У с е р а с і й с к і С я л ь н с к і С а ю з—стварыўся ў траўні 1905 году. Яго кіраўнікамі былі інтэлігенты-народнікі; сувязь саюзу з сялянскімі масамі была слабая. У лістападзе саюз падпаў пад рэпрэсіі, і з тых часаў існавала толькі бюро саюзу.

³⁾ Г р у п а „В ы з в а л е н ь н е П р а ц ы“ — рэвалюцыйная арганізацыя, якая зьявілася роданачынальніцай расійскай с.-д. партыі.

З таго часу нельга назваць ні аднаго буйнога твору марксыстых, прысьвечанага агульным пытаньням, ні аднаго соцыял-дэмакратычнага органу друку, які-б не паўтараў, не разьвінаў, не прыстасоўваў да асобных выпадкаў марксыцкіх поглядаў і лёзунгаў.

Цяпер пытаньне аб сялянскім руху зрабілася неадкладным не ў тэарэтычным толькі, а ў самым беспасрэдным практычным значэньні. Цяпер трэба ператварыць нашыя агульныя лёзунгі ў простыя заклікі, зьвернутыя ад рэволюцыйнага пролетарыяту да рэволюцыйнага сялянства. Цяпер надышоў момант, калі сялянства выступае сьвядомым будаўніком новага ўкладу расійскага жыцьця. І ад росту сьвядомасьці сялянства залежыць у вялізнай ступені ход і канец вялікай расійскай рэволюцыі.

Чаго хоча сялянства ад рэволюцыі? Што можа даць рэволюцыя сялянству?—Вось два пытаньні, разьвязаць якія абавязаны ўсякі політычны дзеяч і ў асаблівасьці ўсякі сьвядомы рабочы, які зьяўляецца політычным дзеячам у лепшым, ня зьнікчэмненым буржуазным політыканствам¹⁾, сэнсе гэтага слова.

Сялянства хоча зямлі й волі. Аб гэтым ня можа быць двух думак. Усе сьвядомыя рабочыя падтрымоўваюць усімі сіламі рэволюцыйнае сялянства. Усе сьвядомыя рабочыя хочуць таго і дамагаюцца таго, каб сялянства атрымала ўсю зямлю і ўсю волю. „Усю зямлю“—гэта значыць, не здавольвацца ніякімі частковымі ўступкамі і падачкамі, гэта значыць, разьлічваць не на згаджэньне сялян з памешчыкамі, а на зьніштажэньне памешчыцкай пазямельнай уласнасьці. І партыя сьвядомага пролетарыяту, соцыял-дэмакратыя самым рашучым чынам выказалася ў гэтым сэнсе: на сваім III-м зьездзе, які адбыўся ў траўні гэтага году, РС-ДРП

Гэта першая арганізацыя, якая бачыла ў рабочай клісе аснову рэволюцыйнага руху. Арганізавана група была ў 1883 годзе ў Жэнэве (Швайцарыі) Пляханавым, Аксэльродам, Заеуліч, Дэйчам і Ігнатавым. Першы проект праграмы быў выданы ў 1885 годзе. Проект зазначаў, што група „Вызвал. Працы“ мае сабе за мэту прапаганду соцыялізму ў Расіі і падрыхтоўку рабочай клісы да соцыяльна-політычнага руху. Разам з тым проект зазначае, што, заручыўшыся падтрыманьнем прамысловых рабочых, неабходна весці агітацыю й прапаганду і сярод сялянства, як вялізнай часткі працоўнага насельніцтва.

1) П о л і т ы к а н с т в а—відзеньне політыкі нявартым, драбязьлівымі, грубымі сродкамі—здрадніцтвам, падкопамі і грызьнёй.

прыняла рэзолюцыю, у якой кажа проста аб падтрыманьні сялянскіх рэволюцыйных патрабаваньняў аж да канфіскацыі ўсіх прыватнаўласьніцкіх зямель¹⁾. Гэтая рэзолюцыя ясна паказвае, што партыя сьвядомых рабочых падтрымлівае сялянскае патрабаваньне ўсяе зямлі. І ў гэтых адносінах з рэзолюцыяй III-га зьезду РС-ДРП²⁾ зусім супадае па зьместу рэзолюцыя ухваленая на канфэрэнцыі другой паловы нашай партыі.

„Усю волю“—гэта значыць выбарнасьць чыноўнікаў і ўрадовых асоб, якія кіруюць грамадзкімі і дзяржаўнымі справамі. „Усю волю“—гэта значыць поўнае зьніштажэньне такой дзяржаўнай улады, якая-б не залежыла цалком і выключна ад народу, якая ня была-б выбрана народам, ня была-б падсправаздачна народу, не зьмянялася-б народам. „Усю волю“—гэта значыць, што не народ павінен падпарадкавацца чыноўнікам, а чыноўнікі мусяць падпарадкавацца народу.

Зразумела, ня ўсе сяляне, якія змагаюцца за зямлю і волю, зусім сьвядома адносяцца да гэтай барацьбы і даходзяць да патрабаваньня рэспублікі. Але дэмакратычны кірунак сялянскіх патрабаваньняў стаіць па-за межамі ўсякага сумненьня. Дзеля гэтага падтрыманьне гэтых патрабаваньняў забяспечана сялянству з боку пролетарыяту. Сяляне павінны ведаць, што чырвоны сьцяг, які ўзьняты ў гарадох, ёсьць сьцяг барацьбы за бліжэйшыя і неадкладныя патрабаваньні ня толькі прамысловых і сельскіх рабочых, але й запатрабаваньні мільёнаў і дзiesiąткаў мільёнаў дробных земляробаў.

Рэшткі прыгону³⁾ ўва ўсіх і ўсялякіх формах і выглядзах да гэтых часоў душаць бязьлітасным уціскам усю сялянскую масу, і пролетары пад чырвоным сьцягам абвясьцілі вайну гэтаму ўціску.

¹⁾ Гэта—перадача іх ва ўладаньне дзяржавы.

²⁾ III зьезд РС-ДРП—адбываўся ў Лёндоне ў траўні 1905 г. У ім прымалі ўдзел толькі бальшавікі,—меншавікі, алмовіўшыся ў ім удзельнічаць, склікалі ў гэты самы час самастойную канфэрэнцыю (пароду прадстаўнікоў партыйных арганізацый) у Жэнэве.

³⁾ Закон аб скасаваньні прыгону быў выданы 19 лютага (3 сакавіка) 1861 году. Закон даваў толькі асабовую свабоду сялянам, дый то з цэлым шэрагам абмежаваньняў. Але ён захавяў эканамічную залежнасьць іх ад памешчыка, бо яны павінны былі плаціць за сваю-ж зямлю вялізныя выкупы, якія клаліся вялікім цяжарам на сялянскую гаспадарку.

Але чырвоны сьцяг абазначае ня толькі падтрыманьне пролетарыятам сялянскіх патрабаваньняў. Ён абазначае яшчэ самастойныя патрабаваньні пролетарыату. Ён абазначае барацьбу ня толькі за волю і зямлю, але й барацьбу супроць усякай эксплёатацыі чалавека чалавекам, барацьбу супроць убоства народных мас, барацьбу супроць панаваньня капіталу! І вось тут перад намі паўстае другое пытаньне: што можа даць рэволюцыя сялянству? Шмат якія шчырыя прыяцелі сялян... ня лічацца з гэтым пытаньнем, не заўважаюць яго важнасьці. Яны думаюць, што досыць паставіць і разьвязаць пытаньне, чаго жадаюць сяляне, досыць атрымаць адказ: зямлю і волю. Гэта вялікая памылка. Поўная воля, поўная выбарчасць усіх чыноўнікаў, аж да галавы дзяржавы, не скасуюць панаваньня капіталу, ня зьніштожаць багацьця нямногіх і ўбоства мас. Поўнае зьніштажэньне прыватнай уласнасьці на зямлю таксама ня зьнішчыць ні панаваньня капіталу, ні ўбоства мас. І на зямлі, якая належыць усяму народу, гаспадарку будзе весьці самастойна толькі той, хто ўладае капіталам, толькі той, у каго ёсьць прылады, скаціна, машыны, запасы насеньня, грашовыя сродкі наогул і г. д. А той, у каго нічога няма, апрача рабочых рук, нязьменна застанеца нявольнікам капіталу, нават пры дэмократычнай рэспубліцы¹⁾, нават пры належнасьці зямлі ўсяму народу... Соцыялізм амаль ува ўсіх краінах Эўропы перажываў такія часы, калі гэтая ці падобная ёй памылка падзялялася большасьцю. Практыка барацьбы рабочай клясы ўва ўсіх краінах паказала на справе ўсю небясьпечнасьць такой памылкі, і ад яе зусім вызваліліся цяпер пролетары-соцыялісты Эўропы і Амэрыкі.

Такім чынам, чырвоны сьцяг сьвядомых рабочых абазначае, папершае, тое, што мы падтрымліваем усімі сіламі ся-

¹⁾ Соцыял-дэмократы высюувалі ў 1905 годзе патрабаваньне дэмократычнай рэспублікі, затым што рэспубліка нават буржуазная дае рабочым больш праў і магчымасьцяў для выдзеньня барацьбы з капіталам, чым царская монархія. Дэмократычная рэспубліка не зьяўлялася апошняй мэтай імкеньняў пролетарыату. Яна магла быць толькі этапам на яго шляху да заваёвы ўлады і ўстанавленьня дыктатуры пролетарыату, без якой пераход да соцыялізму немагчымы. Дыктатура пролетарыату і адзесьнілася ў нас у 1917 годзе пад кіраўніцтвам тав. Леніна, у выглядзе Савецкай улады.

лянскую барацьбу за ўсю волю і ўсю зямлю; падругое, ён абазначае тое, што мы ня спыняемся на гэтым, а йдзем далей. Мы вядзем, апрача барацьбы за волю і за зямлю, барацьбу, за соцыялізм. Барацьба за соцыялізм ёсьць барацьба супроць панаваньня капіталу. Вядуць гэтую барацьбу перш за ўсё наймавыя рабочыя, якія проста і цалком залежаць ад капіталу. Дробныя-ж гаспадары самі часткова ўладаюць капіталам, самі досыць часта эксплёатуюць рабочых. Дзеля гэтага з дробных сялян ня ўсе становяцца ў шэрагі барацьбітоў за соцыялізм, а толькі тыя, хто рашуча і сьвядома пераходзіць на бок рабочых супроць капіталу, на бок агульнай уласнасьці супроць прыватнай уласнасьці.

Вось чаму соцыял-дэмократы кажуць, што яны змагаюцца разам з усім сялянствам супроць памешчыкаў і чыноўнікаў, а апрача таго, яны, гарадзкія пролетары, разам з сельскімі пролетарамі змагаюцца супроць капіталу. Барацьба за зямлю і за волю ёсьць дэмократычная барацьба. Барацьба за зьніштажэньне панаваньня капіталу ёсьць соцыялістычная барацьба.

Пашлем-жа гарачае прывітаньне Сялянскаму Саюзу, як прыняў пастанову змагацца дружна і цьвёрда, самаахвярна і бяз віханьняў за поўную волю і за ўсю зямлю. Гэтыя сяляне—сапраўдныя дэмократы. Ёх памылкі ў разуменьні задач дэмократызму і соцыялізму мы павінны зьясьняць цярпліва, вытрымана, як саюзьнікам, з якімі нас злучае агульная вялікая барацьба. Гэтыя сяляне—сапраўдныя рэволюцыйныя дэмократы, з якімі мы павінны йсьці і пойдзем разам на барацьбу за поўную перамогу цяперашняй рэволюцыі. Да пляну агульнай забастоўкі, да пастановы ўзьняцца наступны раз дружна, супольна, і гарадзкім рабочым і ўсёй сялянскай беднаце,—да гэтага пляну і пастановы мы адносімся з самым вялікім, поўным спачуваньнемі. Усе сьвядомыя рабочыя прыкладуць усе сілы, каб дапамагчы здзейсьніцца гэтаму пляну. Але ніякі саюз, нават з самымі чэснымі і рашучымі рэволюцыйнымі дэмократамі, ня прымусіць пролетараў забыцца аб іх яшчэ больш вялікай і важнай мэце—аб барацьбе за соцыялізм, за поўнае зьніштажэньне панаваньня капіталу, за вызваленьне ўсіх працоўных ад усякай эксплёатацыі. Уперад,

рабочыя і сяляне, на агульную барацьбу за зямлю й волю! Уперад, пролетары, аб'яднаныя міжнароднай соцыял-дэмакратыяй, на барацьбу за соцыялізм!

Часовы рэволюцыйны ўрад¹⁾.

На чарзе дня ў рэволюцыйны момант, які мы перажываем, стаіць пытаньне аб скліканьні ўсенароднага ўстаноўчага сойму. Як вырашыць гэтае пытаньне, погляды разыходзяцца. Вызначаюцца тры політычныя кірункі. Царскі ўрад дапушчае неабходнасьць скліканьня народных прадстаўнікоў, але не жадае ні ў якім разе дапусьціць, каб іх сойм быў усенародным устаноўчым. Ён нібы згаджаецца, калі верыць газэтным зьвесткам аб працах Булыгінскай камісіі²⁾, на дарадчы сойм, выбраны пры адсутнасьці свабоды агітацыі і пры вузка-цэнзавай³⁾ ці вузка-станавай (сословной) сыстэмы выбараў⁴⁾. Рэволюцыйны пролетарыят, паколькі ім кіруе соцыял-дэмакратыя, патрабуе поўнага пераходу ўлады да ўстаноўчага сойму, дамагаючыся з гэтымі мэтамі ня толькі ўсеагульнага выбарчага права і ня толькі поўнай свабоды агітацыі, але, апроч таго, незабаўнага нізрынуцьця царскага ўраду і замены яго часовым рэволюцыйным урадам. Урэшце, лібэральная буржуазія, якая выказвае свае пажаданьні вуснамі правадыроў так званай „констытуцыйна-дэмакратычнай партыі“, не патрабуе нізрынуцьця царскага ўраду, ня высоўвае лёзунгу часовага ўраду, не вымагае рэальных гарантый таго, каб выбары былі зусім свабодны і правільны, каб сойм прадстаўнікоў мог стаць сапраўды ўсенародным і са-

¹⁾ Гэты адрывак узяты намі з брошуры тав. Леніна „Дзьве тактыкі соцыял-дэмакратыі ў дэмакратычнай рэволюцыі“, напісанай у чэрвені 1905 г. Гл. збор твораў У. І. Леніна, т. VI, стар. 307—315.

²⁾ Булыгінская камісія была склікана летам 1905 г. для апрацоўкі проекту закону аб Дзяржаўнай Думе. Гэтыя проекты былі зьмецены нарастаўшай рэволюцыяй.

³⁾ Вузкая-цэнзавай сыстэма выбараў—такі парадак выбараў, пры якім выбіраюць толькі тыя асобы, якія ўладаюць або вялікай маемасьцю (маемасны цэнз), або тыя, якія пражываюць доўгі час у данай мясцовасьці (цэнз аселасьці), або тыя, якія атрымалі пасьведчаньне аб вышэйшай адукацыі (адукацыйны цэнз).

⁴⁾ Вузкая-станавай сыстэма выбараў, пры якой выбіраюць толькі тыя асобы, што належаць да вышэйшых станаў (шляхецтва, купецтва, духавенства).

праўды ўстаноўчым. Па сутнасці справы, лібэральная буржуазія, якая адна толькі зьяўляецца сур'ёзнай соцыяльнай апорай кірунку „вызваленцаў“, дамагаецца мажліва больш мірнай умовы паміж царом і рэволюцыйным народам, і прытым такой умовы, пры якой-бы ўсяго больш улады папала ёй, буржуазіі, усяго меней—рэволюцыйнаму народу, пролетарыяту і сялянству.

Такое політычнае становішча ў даны момант. Такія тры галоўныя політычныя напрамкі, адпаведныя тром галоўным соцыяльным сілам сучаснай Расіі...

Пад тактыкай партыі разумеецца яе політычная лінія або характар, напрамак, спосабы яе політычнай чыннасці. Тактычныя рэзолюцыі прымаюцца партыйным зьездам для таго, каб дакладна вызначыць політычную лінію партыі, як цэлага, у вадносінах новых задач або з прычыны новага політычнага становішча. Такое новае палажэнне стварыла рэволюцыя, якая пачалася ў Расіі, г. зн. поўнае, рашучае і адкрытае разыходжаньне агромністай большасці народу з царскім урадам. Новае пытаньне замыкаецца ў тым, якія практычныя спосабы скліканьня сапраўды ўсенароднага і сапраўды ўстаноўчага сойму (тэорытычна пытаньне аб такім сойме даўно ўжо і раней усіх іншых партый вырашана соцыял-дэмократыяй офіцыяльна ў яе партыйнай праграме). Калі народ разышоўся з урадам, і масай усвядомлена неабходнасць устанавіць новы лад, то партыя, якая паставіла сабе за мэту скінуць урад, неабходна падумаць аб тым, якім урадам замяніць той стары ўрад што скідаецца. Паўстае новае пытаньне аб часовым рэволюцыйным урадзе.

Каб даць поўны адказ на гэтае пытаньне, партыя сьвядомага пролетарыяту павінна высветліць, папершае, значэнне часовага рэволюцыйнага ўраду ў тэй, што адбываецца, рэволюцыі і ўва ўсёй барацьбе пролетарыяту наогул; падругое, свае адносіны да часовага рэволюцыйнага ўраду; патрэцяе, дакладныя ўмовы ўдзелу с.-д. у гэтым урадзе пачацьвертае, умовы ціску на гэты ўрад зьнізу, г.-ё. пры адсутнасці ў ім соцыял-дэмократыі. Толькі пры высвятленьні ўсіх гэтых пытаньняў політычная лінія партыі ў даных адносінах будзе прынцыповая, ясная і цвёрдая.

Паглядзім-жа, як вырашае гэтыя пытаньні рэзолюцыя Ш-га зьезду РС-ДРП. Вось яе поўны тэкст:

„Рэзолюцыя аб Часовым Рэволюцыйным Урадзе“.

Прымаючы пад увагу:

1) што як беспасрэдняя інтарэсы пролетарыяту, так і інтарэсы яго барацьбы за апошнія мэты соцыялізму патрабуюць магчыма больш поўнай політычнай свабоды, а значыцца, замены самадзяржаўнай формы кіраваньня дэмакратычнай рэспублікай;

2) што ажыццяўленьне дэмакратычнай рэспублікі ў Расіі магчыма толькі ў выніку пераможнага народнага паўстаньня, органам якога зьявіцца часовы рэволюцыйны ўрад, адзіна здольны забяспечыць поўную свабоду перадвыбарнай агітацыі і склікаць на аснове ўсеагульнага, роўнага і простага выбарчага права, з патаемнай падачай голасоў, устаноўчы сойм, які сапраўды выяўляе волю народу;

3) што гэты дэмакратычны пераварот ў Расіі, пры даным грамадзка-экономічным яе ладзе, не аслабіць, а ўзмоцніць панаваньне буржуазіі, якая нямінуча паспрабуе ў пэўны момант, ня спыняючыся ні перад чым, адабраць у расійскага пролетарыяту магчыма большую частку заваёў рэволюцыйнага народу,

Ш-ці зьезд РС-ДРП пастанаўляе:

а) неабходна пашыраць у рабочай клясе канкрэтнае ўяўленьне аб найбольш мажлівым ходзе рэволюцыі і аб неабходнасьці ў пэўны яе момант зьяўленьня часовага рэволюцыйнага ўраду, ад якога пролетарыят запатрабуе ажыццяўленьня ўсіх бліжэйшых політычных і економічных патрабаваньняў нашай праграмы (праграма-мінімум¹⁾);

¹⁾ Праграма-мінімум РС-ДРП—тыя бліжэйшыя задачы, ажыццяўленьні якіх дамагаецца соцыялістычная партыя пры буржуазным ладзе.

Праграма РС-ДРП, прынятая на II-м яе зьездзе ў 1903 г., падзялялася на праграму-мінімум і праграму-максымум. Праграма-мінімум ставіла бліжэйшай мэтай нізрынуцьце самадзяржаўя, дэмакратычную рэспубліку, усеагульную адукацыю, аддзяленьне царквы ад дзяржавы, 8-гадзіны працоўны дзень, ахову працы дзяржаўнымі законамі, свабоду забастовак, сходаў, саюзаў і інш.

Праграма-максымум РС-ДРП ставіла сваёй апошняй мэтай замену капіталістычнага ладу соцыялізмам. Неабходнай умовай

б) у залежнасьці ад суадносін сіл і іншых фактараў, якія не падаюцца дакладнаму папярэдняму азначэньню, дапушчальны ўдзел у часовым рэволюцыйным урадзе ўпоўнаважаных нашай партыі ў мэтах бязьлітаснай барацьбы з усімі контр-рэволюцыйнымі спробамі і абароны самастойных інтарэсаў рабочае клясы;

в) неабходнай умовай такога ўдзелу ставіцца строгі контроль партыі над яе ўпоўнаважанымі і няўхільная ахова незалежнасьці соцыял-дэмакратыі, якая імкнецца да поўнага соцыялістычнага перавароту і пастолькі незамірна-варожая ўсім буржуазным партыям;

г) незалежана ад таго, ці будзе магчымым удзел соцыял-дэмакратыі ў часовым рэволюцыйным урадзе, патрэбна прапагандаваць у самых шырокіх слаях пролетарыяту ідэю неабходнасьці бязупыннага націску на часовы ўрад з боку ўзброенага і кіруемага соцыял-дэмакратыяй пролетарыяту ў мэтах аховы, узмацненьня і пашырэння заваёў рэволюцыі“.

Рэзолюцыя ІІІ-га зьезду РС-ДРП, як відаць з яе назвы, прысьвечана цалком і выключна пытаньню аб часовым рэволюцыйным урадзе...

Якое значэньне ў цяперашняй рэволюцыі і ў агульнай барацьбе пролетарыяту мае часовы рэволюцыйны ўрад? Рэзолюцыя зьезду зьясьняе гэта, паказваючы ў самым пачатку на неабходнасьць „магчыма больш поўнай політычнай свабоды“ і з пункту погляду беспасрэдных інтарэсаў пролетарыяту, і з пункту погляду „апошніх мэт соцыялізму“. А поўная політычная свабода патрабуе замены царскага самадзяржаўі дэмакратычнай рэспублікай, як прызнана ўжо нашай партыйнай праграмай. Падкрэсьліваньне лёзунгу дэмакратычнай рэспублікі ў рэзолюцыі зьезду неабходна лёгічна і прынцыпова, бо пролетарыят, як перадавы барацьбіт за дэмакратыю, дамагаецца іменна поўнай свабоды; апроча таго, гэтае падкрэсьліваньне тым больш мэтазгодна ў даны момант, што ў нас якраз цяпер выступаюць пад сьцягам „дэмакратызму“ монархістыя, іменна: так званая „констытуцыйна-

для гэтага праграма-максымум лічыла ўстанаўленьне дыктатуры пролетарыяту, якая і была здэяйсьнена ў Расіі Кастрычнікавай рэволюцыяй.

дэмокрычная“ ці „вызваленчая“ партыя. Для ўтварэння рэспублікі, бязумоўна, неабходны сойм народных прадстаўнікоў, пры тым абавязкова ўсенародны (на аснове ўсеагульнага, роўнага і простага выбарчага права з патаемнай падачай галасоў) і ўстаноўчы. Гэта і прызнае рэзолюцыя зьезду далей. Але яна не абмяжоўваецца гэтым. Каб устанавіць новы парадак, які, „сапраўды выяўляе волю народу“, ня досыць назваць прадстаўнічы сойм устаноўчым. Трэба, каб гэты сойм меў уладу і сілу „устанаўляць“. Усьведамляючы гэта, рэзолюцыя зьезду не абмяжоўваюцца формальным лёзунгам „устаноўчага сойму“, а дадае матэрыяльныя ўмовы, пры якіх толькі і магчыма сапраўднае выкананьне гэтым соймам сваёй задачы. Такое вызначэньне ўмоў, пры якіх ўстаноўчы на словах сойм можа стаць устаноўчым на справе, канечна неабходна, бо лібэральная буржуазія ў асобе констытуцыйна-монархічнай партыі наўмысьне скажае, як мы ўжо ня раз зазначалі, лёзунг усенароднага ўстаноўчага сойму, робячы яго пустым выслоўем (фразай).

Рэзолюцыя зьезду кажа, што забяспечыць поўную свабоду перадвыбарнай агітацыі і склікаць сойм, які сапраўды-б выяўляў волю народу, здольны адзін часовы рэволюцыйны ўрад, прытым такі, які-б зьяўляўся органам пераможнага народнага паўстаньня. Ці праўдзіва гэтае палажэньне? Хто ўздумаў-бы спрачацца за яго, той павінен сьцьверджаць, што царскі ўрад можа нягнуць у бок рэакцыі, што ён здольны быць нэўтральным пры выбарах, што ён можа клапаціцца аб сапраўдным выяўленьні волі народу. Падобныя сьцьверджаньні нагэтулькі недарэчны, што адкрыта іх ніхто ня будзе бараніць, але цішком іх праводзяць пад лібэральным сьцягам іменна нашыя вызваленыцы. Устаноўчы сойм павінен хто-небудзь склікаць; свабоду і правільнасьць выбараў павінен хто-небудзь забяспечыць; сілу і ўладу гэтаму сойму хто-небудзь павінен цалком даць; толькі рэволюцыйны ўрад, які зьяўляецца органам паўстаньня, можа зусім шчыра хацець гэтага і мець сілу ўсё зрабіць для ажыцьцяўленьня гэтага. Царскі ўрад няўхільна будзе процідзеяць гэтаму. Лібэральны ўрад, які змовіўся з царом і не апіраецца цалком на народнае паўстаньне, ня здольны ні шчыра ха-

цець гэтага, ні зьдзейсьніць гэтага нават пры самым шчырым жаданьні. Рэзолюцыя зьезду дае, значыцца, адзіна правільны і зусім пасьядоўны дэмакратычны лёзунг.

Але ацэнка значэньня часовага рэволюцыйнага ўраду была-б няпоўнай і непраўдзівай, калі-б быў выпушчаны з-пад увагі клясавы характар дэмакратычнага перавароту. Рэзолюцыя дадае загэтым, што пераварот узмоцніць панаваньне буржуазіі. Гэта няўхільна пры даным, г.-ё. капіталістычным грамадзка-эканомічным ладзе. А вынікам узмацненьня панаваньня буржуазіі над колькі-небудзь свабодным політычна пролетарыятам няўхільна павінна быць адчайная барацьба паміж імі за ўладу, павінны быць адчайныя спробы буржуазіі „адабраць у пролетарыята заваёвы рэволюцыйнага пэрыоду“. Змагаючыся за дэмакратыю сьпераду ўсіх і на чале ўсіх, пролетарыят ні на хвіліну не павінен забывацца дзеля гэтага аб тых, што хаваюцца ў нетрах буржуазнай дэмакратыі, новых супярэчнасьцях і новай барацьбе.

Значэньне часовага рэволюцыйнага ўраду ацэнена, такім чынам, у разгледжанай намі частцы рэзолюцыі зусім: і ў яго адносінах да барацьбы за свабоду і за рэспубліку, і ў яго адносінах да ўстаноўчага сойму, і ў яго адносінах да дэмакратычнага перавароту, які ачышчае грунт для новай клясавай барацьбы.

Пытаньне далей, якая павінна быць пазыцыя пролетарыяту наогул у вадносінах да часовага рэволюцыйнага ўраду? Рэзолюцыя зьезду адказвае на гэта, перш за ўсё, простаі радаі партыі пашыраць у рабочай клясе праконаньне ў неабходнасьці часовага рэволюцыйнага ўраду. Рабочая кляса павінна ўсьвядоміць гэтую неабходнасьць. У той час, як „дэмакратычная“ буржуазія пакідае ў цяньку пытаньне аб нізрынуцьці царскага ўраду, мы павінны высоўваць яго на першае месца і настойваць на неабходнасьці часовага рэволюцыйнага ўраду. Мала таго, мы павінны вызначыць програму дзеяньняў гэтага ўраду; адпаведную аб'ектыўным умовам перажываемага гістарычнага моманту і задачам пролетарскай дэмакратыі. Гэта, програма ёсьць уся програма-мінімум нашай партыі, програма бліжэйшых політычных і эканомічных рэформаў, зусім ажыцьцявімых, з аднаго боку,

на грунце даных грамадзка-эканамічных адносін і неабходных з другога боку, для далейшага кроку наперад, для ажыццяўлення соцыялізму.

Такім чынам, рэзолюцыя высьвятляе зусім характар і мэту часовага рэволюцыйнага ўраду. Паводле свайго паходжэння і асноўнага характару гэты ўрад павінен быць органам народнага паўстання. Паводле свайго формальнага назначэння ён павінен быць прыладай склікання ўсенароднага ўстаноўчага сойму. Паводле зместу яго чыннасці ён павінен здзейсніць праграму-мінімум пролетарскай дэмакратыі, як адзіна здольную забяспечыць інтарэсы паўстаўшага супроць самадзяржаўя народу.

Заўважым, урэшце, што, ставячы задачай часовага рэволюцыйнага ўраду ажыццяўленне праграмы-мінімум, рэзолюцыя тым самым адхіляе недарэчныя на поўанархічныя думкі аб незабаўным здзейсьненні праграмы-максымум, аб заваёве ўлады для соцыялістычнага перавароту. Ступень эканамічнага развіцця Расіі (умова аб'ектыўная) і ступень сьвядомасці й арганізаванасці шырокіх мас пролетарыяту (умова суб'ектыўная, непарыўна звязаная з аб'ектыўнай) робяць немагчымым незабаўнае поўнае вызваленне рабочае клясы. Толькі самыя цёмныя людзі могуць ігнорыраваць¹⁾ буржуазны характар таго, дэмакратычнага перавароту; што адбываецца, толькі самыя простадушныя оптымысты²⁾ могуць забывацца аб тым, як яшчэ мала ведае маса рабочых аб мэтах соцыялізму і спосабах яго ажыццяўлення. А мы ўсе пераконаны, што вызваленне рабочых можа быць справай толькі самых рабочых, без сьвядомасці і арганізаванасці мас, без падрыхтоўкі і выхавання іх адкрытай клясавай барацьбой з усёй буржуазіяй аб соцыялістычнай рэволюцыі можа быць і гутаркі. І ў адказ на анархічныя прэчаныя, нібы-та мы адкладваем соцыялістычны пераварот, мы скажам: мы не адкладваем яго, а робім першы крок да яго адзіна магчымым спосабам па адзіна вернай дарозе, іменна па дарозе дэмакратычнай рэспублікі. Хто хоча йсці да соцыя-

1) І г н о р ы р а в а ц ь—пакідаць без увагі.

2) О п т ы м ы с т ы—чалавек, упэўнены ў тым, што усё ідзе да лепшага.

лізму па другой дарозе, паміма дэмакратызму політычнага, той нямінуча прыходзіць да недарэчных і рэакцыйных як у эканамічным, гэтак і ў політычным сэнсе вывадаў. Калі тыя ці іншыя рабочыя спытаюць нас у вадпаведны момант: чаму-б не ажыццявіць нам програму-максымум, мы адкажам ім паказаньнем на тое, на колькі чужыя яшчэ соцыялізму дэмакратычна настроеныя масы народу, як неразв'ітыя яшчэ клясавыя супярэчнасьці, як неарганізаваныя яшчэ пролетары. Організуйце вось сотні тысяч рабочых па ўсёй Расіі, распаўсюдзьце спачуваньне сваёй праграме сярод мільёнаў! Папрабуйце зрабіць гэта, не абмяжоўвайцеся гучнымі, але пустымі анархічнымі выслоўямі, і вы ўбачыце зараз-жа, што здзейсьненьне гэтай організацыі, што пашырэнне гэтай соцыялістычнай асьветы залежыць ад магчыма больш поўнага здзейсьненьня дэмакратычных рэформаў.

Пойдзем далей. Раз высветлена значэньне часовага рэволюцыйнага ўраду і адносіны да яго пролетарыяту, паўстае наступнае пытаньне: ці дапушчальны, і пры якіх умовах, наш удзел у ім (дзеянне зверху). Якое павінна быць наша дзеянне знізу. Рэзолюцыя дае дакладныя адказы на абодва гэтыя пытаньні. Яна рашуча заяўляе, што ў прынце і ўдзел соцыял-дэмакратыі ў часовым рэволюцыйным урадзе (у эпоху дэмакратычнага перавароту, у эпоху барацьбы за рэспубліку) **дапушчальна**...

Але пытаньне аб прыцыповай дапушчальнасьці, само сабой зразумела, не вырашае яшчэ пытаньня аб практычнай мэтазгоднасьці. Пры якіх умовах гэтая новая адмена барацьбы, барацьбы „зверху“, прызнаная зьездам партыі, зьяўляецца мэтазгоднай. Само сабою зразумела, што аб канкрэтных умовах, на шталт суадносін сіл і да т. п., гаварыць цяпер няма магчымасьці, і рэзолюцыя, натуральна, адмаўляецца ад папярэдняга вызначэньня гэтых умоў. Ні адзін разумны чалавек ня возьмецца падказваць абы-што наконт пытаньня, якое цікавіць нас у цяперашні момант. Можна і павінна азначыць характар і мэту нашага ўдзелу. Рэзолюцыя і робіць гэта, паказваючы дзьве мэты ўдзелу: 1) бязьлітасную барацьбу з контр-рэволюцыйнымі спробамі і 2) абарону самастойных інтарэсаў рабочае клясы. У той час, як лібэральныя

буржуа пачынаюць старанна размаўляць аб психолёгіі рэакцыі, ...намагаючыся застрашыць рэвалюцыйны народ і змусіць яго да ўступнасці ў адносінах да самадзяржаўя,—у гэты час асабліва сваячасна з боку партыі пролетарыяту напамінь аб задачы цяперашняй вайны з контр-рэвалюцыяй. Вялікія пытаньні політычнай свабоды і клясавай барацьбы вырашае, у канцы ўсяго, толькі сіла, і мы павінны клапаціцца аб падрыхтоўцы арганізацыі гэтай сілы і аб актыўным, ня толькі абаронным, але й наступальным ужываньні яе. Доўгая эпоха політычнай рэакцыі, якая пануе ў Эўропе амаль бесперастанку з часоў Парыскай Комуны¹⁾ занадта здрадзіла нас з думкай аб дзеяньні толькі „зьнізу“, занадта прывучыла нас наглядаць барацьбу толькі абаронную. Мы ўступілі цяпер, бяссумнена, у новую эпоху; пачаўся пэрыод політычных узрушаньняў і рэвалюцый. У такі пэрыод, які перажываецца Расіяй, недазвольна абмяжоўвацца старым шаблёнам. Трэба прапагандаваць ідэю аб дзеяньні зверху, трэба рыхтавацца да самых энэргічных наступальных дзеяньняў, трэба вывучаць умовы і формы такіх дзеяньняў. З такіх умоў рэзолюцыя зьезду высоўвае на першы плян дзьве: адна тычыцца формальнага боку ўдзелу соц.-дэм. у часовым рэвалюцыйным урадзе (строгі контроль партыі за яе ўпоўнаважымі), другая—самога характару гэтага ўдзелу (ні на хвіліну ня выпуш-

¹⁾ 12 сакавіка 1871 году, у часе вайны Францыі з Прусіяй, пролетарыят Парыжу захапіў ў свае рукі ўладу і стварыў свой рабочы ўрад: утварылася Парыская Комуна. Паліцыя і судзьдзі, а таксама ўсе дзяржаўныя чыноўнікі пачалі выбірацца насельніцтвам і маглі быць зьменены ў які хочаш момант. Усім выбарным дзяржаўным служачым, у тым ліку і членам ураду, была вызначана такая самая пэнсія, якую атрымлівалі рабочыя. Сталая армія была заменена народнай міліцыяй. Было зьнішчана выкладаньне рэлігіі ў школах, і царква абвешчана адзеленай ад дзяржавы. Буржуазны ўрад, які ўцёк з Парыжу, пачаў вайну супроць Комуны. Парыскі пролетарыят быў яшчэ вельмі слабы, ня меў адзінай партыі, быў дрэнна арганізаваны, не наладзіў сувязі з сялянствам, не захапіў у свае рукі дзяржаўнага банку. Дзеля гэтага буржуазія параўнаўча лёгка зруйнавала Комуна. Каля 25 тысяч абаронцаў Комуны было забіта, каля 15 тысяч саслана на катаргу.

Парыская Комуна праіснавала 72 дні, але практыка яе не прапала дарам для пролетарыяту ўсяго сьвету, які здолеў улічыць усе памылкі Комуны. У дзень 18 сакавіка пролетарыят усяго сьвету ўшаноўвае памяць першых барацьбітоў за рабочую ўладу.

Пасьля задушэньня Парыскай Комуны буржуазныя ўрады другіх дзяржаў, настрашаныя зданьню „Парыскай Комуны“, сталі на шлях рэакцыі, г. ё. усяляка задушвалі рэвалюцыйны рух у сваіх краінах.

чаць з-пад увагі мэты поўнага соцыялістычнага перавароту).

Высветліўшы, такім чынам, з усіх бакоў політыку партыі пры дзеянні „зверху“,—гэтым новым, амаль ня бачаным дагэтуль спосабе барацьбы,—рэзолюцыя прадугледжвае і той выпадак, калі зверху дзейнічаць нам ня ўдасца. Дзейнічаць знізу на часовы рэволюцыйны ўрад мы абавязаны ўва ўсякім выпадку. Для такога націску знізу пролетарыят павінен быць узброены,—бо ў рэволюцыйны момант справа даходзіць асабліва хутка да простаў грамадзянскай вайны,—і кіруемы соцыял-дэмакратыяй. Мэта яго ўзброенага націску— „ахова, усілканьне і пашырэнне заваёў рэволюцыі“, г. ё. тых заваёў, якія з пункту погляду інтарэсаў пролетарыяту павінны змяшчацца ў зажыцьцяўленьні ўсёй нашай праграмы-мінімум...

Для чаго патрэбны часовы рэволюцыйны ўрад¹⁾.

...Рэволюцыйны ўрад неабходны для політычнага кіраванья народнымі масамі,—сьнярша ў тэй частцы тэрыторыі, якая ўжо адваявана ў царызму рэволюцыйнай арміяй, а потым і ўва ўсёй дзяржаве. Рэволюцыйны ўрад неабходны для незабаўнага прыступу да політычных рэформаў, у імя якіх ідзе рэволюцыя, для ўладжанья рэволюцыйнага народнага самакіраванья, для скліканья сапраўды ўсенародага і сапраўды ўстаноўчага сойму, для правядзеньня тых „свабод“, без якіх немагчыма правільнае выяўленьне волі народу. Рэволюцыйны ўрад неабходны для політычнага аб'яднанья паўстаўшай часткі народу, якая на справе і канчаткова парвала з самадзяржаўем, для політычнай арганізацыі яе. Гэтая арганізацыя можа быць, вядома, толькі часовая, як толькі часовым можа быць і рэволюцыйны ўрад, які бярэ ў рукі ўладу ад імя народу, для забяспячэння волі народу, для чыннасьці праз народ. Але гэтая арганізацыя павінна пачацца з а р а з ж а, у непарыўнай сувязі з кожным паспешным

¹⁾ Гэты адрывак узяты з артыкулу „Рэволюцыйная армія і Рэволюцыйны ўрад“, напісанага тав. Леніным 27-VI-1905 г. Гл. збор твораў т. VI, стар. 268—271.

крокам паўстаньня, бо політычнае аб'яднаньне і політычнае кіраваньне ня могуць быць адкладзены ні на хвіліну. Для поўнай перамогі народу над царызмам гэтае незабаўнае зьдзейсьненьне політычнага кіраваньня паўстаўшым народам ня менш неабходна, чым ваеннае кіраваньне яго сіламі...

Нам думаецца, можна паказаць шэсьць такіх асноўных пунктаў, якія павінны стаць політычным сьцягам і бліжэйшай праграмай усякага рэволюцыйнага ўраду, якія павінны прыцягнуць да яго спачуваньне народу, і на якіх павінна сконцэнтраватца ўся рэволюцыйная энэргія народу, як на самай неадкладнай справе.

Вось гэтыя шэсьць пунктаў: 1) усенародны ўстаноўчы сойм, 2) узброеньне народу, 3) політычная свабода, 4) поўная свабода прыгнечаным і няпоўнапраўным народнасьцям, 5) васьмігадзінны працоўны дзень і 6) сялянскія рэволюцыйныя камітэты. Зразумела, гэта толькі прыкладны пералік, гэта толькі загаловкі, абазначэньні цэлага шэрагу рэформаў, неабходных зараз-жа для заваёвы дэмакратычнай рэспублікі. Мы не прэтэндуюем тут на вычарапальную поўнасьць. Мы хочам толькі навочна выясьніць сваю думку аб важнасьці вядомых асноўных задач. Неабходна, каб рэволюцыйны ўрад імкнуўся абаперціся на народныя нізы, на масу рабочай клясы і сялянства,—бяз гэтага ён ня можа трымацца, без рэволюцыйнай самадзейнасьці народу ён ёсьць нуль, горш нуля. Наша справа перасьцерагчы народ ад авантурызму, гучных, але недарэчных абяцаньняў (накштальт незабаўнай „соцыялізацыі,“ якой не разумеюць нават тыя, што самі гавораць аб ёй), высунуўшы ў той самы час рэформы, якія сапраўды ажыцьцявімы ў даны момант і сапраўды неабходны для ўсілкаваньня справы рэволюцыі. Рэволюцыйны ўрад павінен узяць „народ“ і з'арганізаваць яго рэволюцыйную актыўнасьць. Поўная свабода прыгнечаных народнасьцяй, г. ё. прызнаньне ня толькі культурнага, але й політычнага самавызначэньня іх,—забясьпечаньне неадкладных мерапрыемстваў да аховы рабочае клясы (васьмігадзінны працоўны дзень, як першая з шэрагу гэтых мер), урэшце, гарантыя сур'ёзных, якія ня лічацца з карысьцю памешчыкаў, мер на карысьць сялянскай масы,—такія, на нашу думку, галоў-

ныя пункты, якія павінен асабліва падкрэсьліць усякі рэволюцыйны ўрад...

Рэволюцыйная дэмакратычная дыктатура пролетарыяту і сялянства¹⁾.

...Мы не павінны баяцца... поўнай перамогі соцыял-дэмакратыі ў дэмакратычнай рэволюцыі, г. ё. рэволюцыйнай дэмакратычнай дыктатуры пролетарыяту і сялянства, бо такая перамога дасць нам магчымасьць узяць Эўропу, а эўропэйскі соцыялістычны пролетарыят, скінуўшы з сябе ярмо буржуазіі, у сваю чаргу дапаможа нам зрабіць соцыялістычны пераварот...

„Наперад“²⁾ паказваў проста і станоўча—і гэтыя паказаньні ўвашлі ў рэзолюцыю III-га зьезду РС-ДРП,—як іменна можна і павінна „скарыстаць урадавую ўладу“ ў інтарэсах пролетарыяту, лічачыся з тым, што можна здзейсніць зараз-жа пры данай ступені грамадзкага разьвіцьця і што неабходна здзейсніць спачатку, як дэмакратычную прадпасылку³⁾ барацьбы за соцыялізм...

„Наперад“ казаў дакладна, у чым іменна зьмяшчаецца рэальная „магчымасьць утрымаць уладу ў сваіх руках“—у рэволюцыйнай дэмакратычнай дыктатуры пролетарыяту і сялянства, у іх сумеснай масавай сіле, здольнай пераважыць усе сілы контр-рэволюцыі, у іх няўхільным супаданьні інтарэсаў адносна дэмакратычных рэформаў. Бо-ж магчымасьць утрымаць уладу ў Расіі павінна абумоўлівацца складам соцыяльных сіл Расіі-ж, умовамі дэмакратычнага перавароту, які ў нас зараз адбываецца. Бо-ж перамога пролетарыяту ў Эўропе (а ад перанясення рэволюцыі ў Эўропу да перамогі пролетарыяту ёсьць яшчэ дыстанцыя некаторага памеру) выкліча адчайную контр-рэволюцыйную барацьбу расійскай буржуазіі... значэньне якой ацэнена ў рэзолюцыі III-га зьезду РС-ДРП. Калі-б мы не маглі абаперціся,

1) Гэты адрывак узяты з брошюры „Дзьве тактыкі соцыял-дэмакратыі ў дэмакратычнай рэволюцыі“. Збор твораў т. VI, стар. 357—361.

2) „Наперад“—газэта большавікоў, якая выдавалася заграніцай пасля пераходу „скры“ ў рукі меншавікоў з канца 1904 году да III-га зьезду.

3) П р а д п а с ы л к а—папярэдняя ўмова.

апрача пролетарыяту, і на сялянства ў барацьбе за рэспубліку й дэмократыю, тады справа „ўтрыманьня ўлады“ была-б безнадзейнай. А калі яна не безнадзейна, калі „рашучая перамога над царызмам“ адчыняе такую магчымасьць,—тады мы павінны паказаць на яе, актыўна клікаць да яе ператварэньня ў сапраўднасьць, даваць практычныя лёзунгі, і ня толькі на выпадак перанясення рэволюцыі ў Эўропу, але і для такога перанясення...

Адно з пярэчаньняў супроць лёзунгу: „Рэволюцыйна-дэмократычная дыктатура пролетарыяту і сялянства“ зьмяшчаецца ў тым, што дыктатура дапушчае „адзіную волю“, а адзінай волі ў пролетарыяту з дробнай буржуазіяй быць ня можа. Гэтае пярэчаньне нястаннае, бо яно аснована на абстрактным¹⁾, „мэтафізічным“²⁾ тлумачэньні разуменьня „адзіная воля“. Бывае воля адзіная ў адных адносінах і неадзіная ў другіх. Адсутнасьць адзінства ў пытаннях соцыялізму і ў барацьбе за соцыялізм ня выключае адзінства волі ў пытаннях дэмократызму і ў барацьбе за рэспубліку. Забывацца—гэта значыла-б забывацца пра лёгічную і гістарычную розьніцу паміж дэмократычным і соцыялістычным пераваротам. Забывацца—гэта значыла-б забывацца аб агульнанародным характары дэмократычнага перавароту: калі „агульнанародны“, дык значыцца ёсьць „адзінства волі“ іменна, пастолькі, паколькі гэты пераварот ажыццяўляе агульнанародныя патрэбы і запатрабаваньні. За межамі дэмократызму ня можа быць і гутаркі аб адзінстве волі паміж пролетарыятам і сялянскай буржуазіяй, клясавая барацьба паміж імі няўхільна, але на грунце дэмократычнай рэспублікі гэтая барацьба будзе самай глыбокай і самай шырокай народнай барацьбой за соцыялізм.

У рэволюцыйна-дэмократычнай дыктатуры пролетарыяту і сялянства ёсьць, як і ўва ўсяго на сьвеце, мінулае і будучае. Яе мінулае—самадзяржаўе, прыгоньніцтва, монархія і прывілей. У барацьбе з гэтым мінулым, у барацьбе з контр-рэволюцыяй магчыма „адзінства волі“ пролетарыяту і сялянства, бо ёсьць адзінства інтарэсу.

1) Абстрактны—адцягнены.

2) Мэтафізічны—у даным выпадку тое самае, што і абстрактны.

Яе будучына — барацьба супроць прыватнай уласнасці, барацьба наймавага рабочага з гаспадаром, барацьба за соцыялізм. Тут адзінства волі немагчыма¹⁾. Тут перад намі не дарога ад самадзяржаўя да рэспублікі, а дарога ад дробна-буржуазнай дэмакратычнай рэспублікі да соцыялізму.

Зразумела, у канкрэтных гістарычных абставінах пераплятаюцца элементы мінулага і будучага, зьмешваюцца тая і другая дарогі. Наймавая праца і яе барацьба супроць прыватнай уласнасці ёсць і пры самадзяржаўі, яна зараджаецца нават пры прыгоне. Але гэта ніколькі не перашкаджае нам лёгчна і гістарычна аддзяляць буйныя палосы разьвіцця. Бо мы-ж усе супроць ставім буржуазную рэволюцыю і соцыялістычную, мы ўсе бязумоўна настойваем на неабходнасць самага строгага адрозьнення іх, а хіба можна адмаўляць, што ў гісторыі асобныя, прыватныя элементы таго і другога перавароту пераплятаюцца? Хіба эпоха дэмакратычных рэволюцый у Эўропе ня ведае шэрагу соцыялістычных спроб? І хіба будучай соцыялістычнай рэволюцыі ў Эўропе не засталася яшчэ шмат і шмат чаго дарабіць у сэнсе дэмакратызму?

Соцыял-дэмакрат ніколі ні на хвіліну не павінен забывацца аб няўхільнай клясавай барацьбе пролетарыяту за соцыялізм з самой дэмакратычнай і рэспубліканскай буржуазіяй і дробнай буржуазіяй. Гэта бясумненна. З гэтага выплывае бязумоўная абавязковасць асобнай і самастойнай строга-клясавай партыі соцыял-дэмакратыі. З гэтага выплывае часовы характар нашага „разам біць“ з буржуазіяй, абавязак строга наглядаць „за саюзнікамі, як за ворагамі“, і г. д. Усё гэта таксама не падлягае ні найменшаму сумненню. Але з гэтага сьмешна і рэакцыйна было-б выводзіць забыццё, ігнараваньне або пагарджаньне неадкладных, у вадносінах да цяперашняга, хоць мінулых і часовых задач. Барацьба з самадзяржаўем — часовая і мінулая задача соцыялістых, але ўсякае ігнараваньне або пагарджаньне гэтай задачай роўнасьляна здрадзе соцыялізму і паслуге рэакцыі. Рэволюцыйна-дэмакратычная дыктатура пролетарыяту і сялянства ёсць

¹⁾ Разьвіццё капіталізму, яшчэ больш шырокае і хуткае пры свабодзе, няўхільна паложыць скоры канец адзінству волі, тым больш скоры, чым хутчэй будзе раздумана контр-рэволюцыя і рэакцыя.

бязумоўна, толькі зьменная, часовая задача соцыялістых, але ігнораваньне гэтай задачы ў эпоху дэмакратычнай рэвалюцыі проста рэакцыйна...

Надойдзе час—скончыцца барацьба з расійскім самадзяржаўем, міне для Расіі эпоха дэмакратычнай рэвалюцыі; тады сьмешна будзе і казаць аб „адзінстве волі“ пролетарыяту і сялянства, аб дэмакратычнай дыктатуры і г. д. Тады мы падумаем непасрэдна аб соцыялістычнай дыктатуры пролетарыяу і падрабязьней пагаворым аб ёй. Цяпер-жа партыя перадавое клясы ня можа ня імкнуцца самым энэргічным чынам да рашучай перамогі дэмакратычнай рэвалюцыі над царызмам, а рашучая перамога ёсьць ня што іншае, як рэвалюцыйна-дэмакратычная дыктатура пролетарыяту і сялянства.

А б С а в е т а х¹).

...Савет Рабочых Дэпутатаў не рабочы парлямант і ня орган пролетарскага самакіраваньня, наогул ня орган самакіраваньня, а баявая організацыя для дасягненьня пэўных мэт.

У гэтую баявую організацыю ўваходзяць, на пачатках часовага, неафармаванага баявога згаджэньня, прадстаўнікі Расійскай Соцыял-Дэмакратычнай Рабочай Партыі (партыя пролетарскага соцыялізму), партыі „соцыялістых-рэвалюцыянераў“ (прадстаўнікі дробна-буржуазнага соцыялізму, або ўскрайняя левая рэвалюцыйнай буржуазнай дэмакратыі), урэшце, шмат рабочых „беспартыйных“. Гэтыя апошнія зьяўляюцца, аднак, не наогул беспартыйнымі, а толькі беспартыйнымі рэвалюцыянерамі, бо іх спачуваньне цалком ляжыць на баку рэвалюцыі, за перамогу якой яны змагаюцца з самаахвярным энтузіязмам, энэргіяй і самаадданасьцю. Дзеля гэтага зусім натуральна будзе ўлучыць у Выканаўчы Камітэт і прадстаўнікоў рэвалюцыйнага сялянства.

Па сутнасьці справы Савет Рабочых Дэпутатаў зьяўляецца неафармаваным, шырокім баявым саюзам соцыялістых і рэвалюцыйных дэмакратаў, прычым, зразумела, „беспартыйная рэвалюцыйнасьць“ прыкрывае цэлы шэраг пераходных ступеняў паміж тымі і другімі. Неабходнасьць у такім саюзе відавочна для вядзеньня політычных забастовак і ін-

1) Гэты адрывак узяты з артыкулу „Соцыялізм і анархізм“. Збор твораў т. VII, ч. I, стар. 38.

шых больш актыўных формаў барацьбы за неадкладныя прызнаныя і ўхваленыя агромністай большасцю насельніцтва дэмакратычныя патрабаваньні.

Саветы, як органы рэволюцыйнай улады¹⁾.

...Саветы Рабочых, Салдацкіх, Чыгуначных, Сялянскіх Дэпутатаў, новыя сельскія і гарадзкія ўлады і інш. і да т. п.— гэтыя органы ствараліся выключна рэволюцыйнымі і сляямі насельніцтва, яны ствараліся па-за ўсякімі законамі і нормаў цалком рэволюцыйным шляхам, як продукт самабытнай народнай творчасці, як праява самадзейнасці народу, які выбавіўся ці выбаўляецца ад старых поліцэйскіх путаў. Гэта былі, нарэшце, іменна органы ўлады, ня гледзячы на ўсю іх зачаткавасць, стыхійнасць, неафармаванасць, расплыўчывасць у складзе і ў функцыянаваньні. Яны дзейнічалі, як улада, захапляючы, напрыклад, друкарні (Пецяярбург), арыштоўваючы чыноў поліцыі, якія перашкаджалі рэволюцыйнаму народу ажыццяўляць свае правы (прыклады бывалі таксама ў Пецяярбурзе, дзе адпаведны орган новай улады быў найбольш слабы, а старая ўлада найбольш дужая). Яны дзейнічалі, як улада, зьвяртаючыся да ўсяго народу з заклікам не даваць грошай старому ўраду. Яны сконфіскоўвалі грошы старога ўраду (чыгуначныя забастовачныя камітэты на поўдні) і трацілі іх на патрэбы новага народнага ўраду,—так, гэта былі, бяссумненна, зародкі новага, народнага, або, калі хочаце, рэволюцыйнага ўраду. Паводле свайго соцыяльна-політычнага характару гэта была ў зачатку дыктатура рэволюцыйных элементаў народу...

Апісанья намі органы ўлады былі ў зародку дыктатурай, бо гэтая ўлада не прызнавала ніякай другой улады і ніякага закону, ніякай нормы, ад каго-б яна ні выходзіла. Неабмяжованая, незаконная, апіраючаяся на сілу, у самым простым сэнсе слова, улада—гэта і ёсць дыктатура. Але сіла, на якую абпіралася і імкнулася абаперціся гэтая новая ўлада, была ня сілай штыка, захопленнага жменькай вайсковых, ня сілай „вучастку“, ня сілай грошай, ня сілай якіх-

1) Гэты адрывак узяты з брошур Ляніна „Перамога кадэтаў і задачы рабочай партыі“, які напісаны ў канцы сакавіка 1906 г. Гл. збор твораў т. VII, ч. I, стар. 121—123.

бы то ні было ранейшых, усталяваных устаноў. Нічога падобнага. Ні аружжа, ні грошай, ні старых устаноў у новых органаў новай улады ня было. Ёх сіла... нічога не мела супольнага з старымі прыладамі сілы, нічога супольнага з „узмоцненай аховай“, калі ня мець на ўвазе ўзмоцненай аховы народу ад прыгнечаньня яго поліцэйскімі і іншымі органамі старой улады.

На што-ж абпіралася гэтая сіла? Яна абпіралася на народную масу. Вось а с н о ў н а я адзнака гэтай новай улады ад усіх ранейшых органаў старой улады. Тыя былі органамі ўлады меншасьці над народамі, над масай рабочых і сялян. Гэта былі органы ўлады народу, рабочых і сялян, над меншасцю, над жменькай поліцэйскіх гвалтаўнікоў, над кучкай прывілеяванае шляхты і чыноўнікаў. Гэтакая адзнака дыктатуры над народамі ад дыктатуры рэволюцыйнага н а р о д у... Старая ўлада, як дыктатура меншасьці, магла трымацца выключна пры дапамозе поліцэйскіх хітрыкаў, выключна пры дапамозе адхіленьня народнай масы ад удзелу ўва ўладзе, ад нагляданьня за ўладай. Старая ўлада сыстэматычна не давярляла масе, баялася сьвету, трымалася ашуканствам. Новая ўлада, як дыктатура вялізнай большасьці, магла трымацца і трымалася выключна пры дапамозе давер'я вялізарнай масы, выключна тым, што залучала самым свабодным, самым шырокім і самым моцным чынам усю масу да удзелу ва ўладзе. Нічога схованага, нічога патаемнага, ніякіх рэглямантаў, ніякіх формальнасцяў. Ты—рабочы чалавек? Ты хочаш змагацца за вызваленьне Расіі ад жменькі поліцэйскіх гвалтаўнікоў? Ты—наш таварыш. Выбірай свайго дэпутата. Зараз-жа, незабаўна выбірай, як лічыш зручным,—мы з ахвотай і радасьцю прымем яго ў поўнапраўныя члены нашага савету рабочых дэпутатаў, сялянскага камітэту, савету салдацкіх дэпутатаў і інш., і да т. п. Гэта—улада, якая адчынена для ўсіх, робіць усё перад вачыма ў масы, даступная масе, выходзіць беспасрэдна ад масы, проста і непасрэдна орган народнай масы і яе волі,—такой была новая ўлада, або, праўдзівей, яе зачаткі, бо перамога старой улады затаптала расткі маладой расьліны вельмі рана...

1964

Бел. аддзела
1994 г.

З Ь М Е С Т

	<i>Стар.</i>
П р а д м о в а С. Крыўцова	3
Пачатак рэвалюцыі ў Расіі	7
Першая перамога рэвалюцыі	11
Навука маскоўскага паўстанья	19
Як дзейнічаюць розныя клясы ў рэвалюцыі	27
Тры констытуцыі ці тры парадкі дзяржаўнага ладу	32
Пролетарыят і сялянства	34
Часовы рэвалюцыйны ўрад	39
Для чаго патрэбны часовы рэвалюцыйны ўрад	48
Рэвалюцыйная дэмакратычная дыктатура пролетарыяту і сялянства	50
А б С а в е т а х	53
Саветы, як органы рэвалюцыйнай улады	54

B0000002485306